

886.2-8

MAG

S

SL. NO. 6789
B-14

SL. NO. 6789
B-14

ରତ୍ନମଳୀ

Vassirka:

Dagmar
Tomášic
uč. poruč.

R. F. MAGJER: SA SLAVONSKE RAVNI

RUDOLFO FRANJIN MAGJER

SA SLAVONSKE RAVNI

ŠKICE I NOVELE

ZAPISCI SA SELA. Škice i novele iz života hrvatskoga seljaka u Slavoniji. Osijek, 1907. Osmina, str. 142. Sa izvornim crtežima, drvorezima i autotipijama po fotografskim snimcima od D. Renarića, R. Valića, V. Becića i J. Anschau-a. Tisak i naklada Prve hrvatske dioničke tiškare u Osijeku. Predgovorom popratio dr. Fran Ilešić.

PORIVI. Prva knjiga pjesama. 1905. Šestnajstina, str. 72. Naklada knjižare R. Bačića u Osijeku.

PORIVI. Druga knjiga pjesama. 1908, Velika osmina, str. 53. Predgovorom popratio dr. Ivan Krnic (Mihael Gorski). Izvorne vinjete Dragutina Renarića, Branimira Petrovića i R. Valića. Vlastita naklada.*

PORIVI. Druga knjiga pjesama. 1909. Drugo popunjeno izdanje. Veliki kvart-format, dvostupačno, str. 39. Izvorne vinjete Dragutina Renarića, Dragana Melkusa, Branimira Petrovića i Rudolfa Valića. Naklada knjižare i tiskare Ljudevita Szeklera u Osijeku.

NOVI ZVUCI. Treća knjiga pjesama : „Porivi“. 1909. Osmina, str. 38. Vlastita naklada.*

NOVI ZVUCI. Treća knjiga pjesama : „Prvi“. 1912. Drugo ispravljeno i popunjeno izdanje. Šesnajstina, str. 81. Predgovorom popratio Ferdo Ž. Miler. Naklada knjižare Radoslava Bačića u Osijeku.

NOVI ZVUCI. Treća knjiga pjesama: „Porivi“. Treće izdanje (pod tiskom).

NAKLADA KNJIŽARE

RADOSLAVA BAČIĆA, OSIJEK.

(* označene knjige rasprodane su).

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK

871311622

Umjesto predgovora.

Pod naslovom „Zapisci sa sela“ štampane su god. 1907. u posebnom izdanju sabrane škice i novele iz života hrvatskoga seljaka u Slavoniji.

Ova je knjigu popratio predgovorom dr. Fran Ilešić, pa je za kratko vrijeme prevedena u cijelosti na česki (Jan Koch: „Obrázky ze slavonske vesnice“), njemački (Marija Horvat-Pethö: „Dorfzählungen“) i poljski jezik (Jan Magiera: „Wieskie zagrody“).

Škice i novele, napisane tamo od god. 1907. do danas, a koje su bile razasute po našim časopisima i novinama, sakupljene su u izdanju „Sa slavonske ravni“.

DRUGI

SAVJETI PRED SLOVIMA

1903. god. u vremenu kada je bilo u Srbiji
izuzetno mnogo pitanja očekivalo rešenje u
zadnjem vremenu, kada su se počinjala i počinjale
neke političke i druge pitanja, u kojima je bilo
potrebljeno da se neka pitanja rješuju u skladu
s običajima i pravilima, ali da se neka pitanja
rješuju u skladu s običajima i pravilima, ali da se neka pitanja

ne rješuju u skladu s običajima i pravilima, ali da se neka pitanja
ne rješuju u skladu s običajima i pravilima, ali da se neka pitanja

191311622

SA SLAVONSKЕ RAVNI

laza kralja knjaz u svom radu je
ispisao: "Zašto je u Srbiji tako mali broj
članova učiteljskog zavoda? Iako je u Srbiji
već dugo vremena postojao i učiteljski zavod,
tako da je učiteljski zavod u Srbiji bio
poznat pod imenom "Učiteljski zavod", ali da je
tako da je učiteljski zavod u Srbiji bio poznat
pod imenom "Učiteljski zavod", ali da je

da je učiteljski zavod u Srbiji bio poznat
pod imenom "Učiteljski zavod", ali da je

DRUGI ŽIVOT.

Baća Karleta Karaša u ovo zadnje vrijeme postarao jako. Ono smješljivo lice kao da se oteglo, omršavilo, oči upale a vore podvostručile. Hod mu postao tromiji, nesiguran . . . tijelo se rasklimalo, pa one i onako uske platnene čakštire klimatale tamo amo, prsluk i kaput nehajno visio, a i kapa se vrtila . . . kao da nije za njegovu glavu. Pa kada progovori — govori nesuvislo i prekida riječ za riječju. Ne voli nikoga, ne pozivlje nikoga i grize sam sebe. Orize se i onda, kada ga Šaša miri, a Smirna drâgâ.

— Pa neka . . . nij' to Bog zna šta . . . Dabome. Valjda nismo ostarili zato, da se pod stare dane koljemo ko pas i mačka. Neka, stari, tiraj ti ono iz svoje glave napolje . . . Što prije to bolje.

— Šta prije to bolje — priskoči Smirna,
pa će da zagrli oca . . .

A on samo mane rukom i na silu se
nasmije.

Smirna onda opet.

— Nij' mi drago, pa eto.

Onda svatko sebi.

Smirna pristupi k stanu, pa da će tkati.
I počne — ma ne ide od ruke . . . ne ide

Šaša prigledava oko ognjišta. Vatraljem razgrće žeravke, namještava po nekoliko puta tronožak, okreće poklopac od lonca Suška i nalazi posla i tamo, gdje ga u istinu i nema, ne treba.

Nesnosnu šutnju poremećuje baća Karleta Karaša, kada strugne klupčicom ili za kašljуча. Svi se onda prenu, ojunače. Sâm Karleta pogleda oštire okolo sebe i kašljucne još koji puta, makar išlo na silu, samo da rastjera tu neugodnu šutnju, koju je on prouzročio svojim držanjem. Da popravi, koliko se to uopće sada može i kako je on mislio, da bi bilo najzgodnije, a da pri tome ne trpi njegovo samočuvstvo, dobaci koju veselu ženi, pa kćerki.

— No no . . . pravo ste kaz'li . . . pravo.
Nij' to Bog zna šta . . . nij' vridno . . . idem,

Kada je zatim prigledavao u staji blago, obilazio torove, hambare, i gledao je li sve u gospodarstvu u redu — mislio je drugačije. Pa nikako da se smiri. Pomisao, da je njegova Smirna bila na godu u susjednom selu, koje je poznato s razuzdanosti, igrala i podcikivala u kolu . . . pa kasno u veče . . . oko pô jedanaeste tek došla nekako sva kao užarena, razbarušena, mamurna . . . ; pomisao, da to već svi u selu znadu . . . , pa mu se za to podsmijevaju, odgovaraju svakoga momka, koji bi hotio kao sluga ići Karašu u službu . . . pakosno šapuću i kleveću na sijelu i prelu i žale kao nesrećna oca. Pomisao ta burkala je njegovu krv i on je sam sebi podgrizao život. S nepažnje sam sebe okrivljjavao.

— Nij' ipak trebalo da bude 'nako . . . nije. Bio bi i ja zdraviji, a i kuća sama. Ovako nemaš čestita sluge, nikoga ne moš dobiti, a treba da s' radi, da ništa ne zapinje. Pa sve sâmkar, pa sve sâmkar . . . A to bome nij' više za moje tilo . . . staračko tilo. Nij' ono trebalo da bude, pa ma oni stoput kaz'li, da nij' ništa . . . Makar to kaz'lo i čitavo selo . . . čitava općina. Ne valja ono, to j' jasno i nij' dobro. A ja'

je ono bilo u redu, jali nije, to j' drugo pitanje. To j' stvar koju ne mož' niko pravo prosuditi, do Boga velikoga . . . Slava mu i dika! — jer nikô nij' pravo ni vidio, a ko je — taj ne č' istinu da kaže, kad mu s' o koži radi . . .

Tako je to išlo dan na dan nedjelja za nedjeljom . . . sve tamo dok nije došao u kuću momak imenom: Pera, a prezimenom: Vidnajić.

II.

- Pa ti kažeš, da s' iz Slavonije.
- Iz Slavonije . . .
- Pa s' Hrvat ko i mi?!
- Hrvatski šijak . . . *
- Ši—ši—ja—â—k?!
- Tako nas tamo zovu . . .
- Baš tako?!
- 'Est . . .

— Bać' Karleta Karaša se zamisli: momak zgodan, a i pamećno divani. Ovamo opet nije iz ovoga kraja, pa ne će barem započinjati ni s kim prijateljstvo. A toga se on boji kao žive vatre.

* Šijacima zovu seljake iz okolice grada Požege u Slavoniji.

— A voliš li birtiju . . . pa onako — pitи, kartati . . . kako s' kaže: »verbla« — â?!

Pera se Vidnajić slatko nasmije. U smijehu sve se trese.

— Šta j' momče . . . šta j'?

— Et' tako . . . sitio s' naši ljudi. Nema t' toga u nas. Slabo j' za takova šta para. Pa onda, da s' ja taki, zatero bi mi apa karte u grkljan. Bi, duše mi, kô što j' moj stric provuka' sinu svome kamiš kroz nos . . . a sam' da ne puši.

— Hja, hja . . . divaniš pametno. Vidim, da s' prošo svita. A . . . no . . .

Pera Vidnajić načulio uši, pa samo da mu ne izmakne ni jedna. Sluša . . . sluša . . .

— A . . . no . . . a da ti nis' kaki . . . nemoj, da m' s' uvridiš. Znaš: ja s' otac, ovamo puna kuća, žena, dite . . . A . . . no . . . kako s' ono kaže. — — —

I Karleta motao dugo po glavi. Hotio on pronići čovjeku u dušu, da ispipa, šta se isipati dade, pa dok je još vremena, da ispravi sve onako, kako poslije ne će biti kajanja.

— A . . . no . . . a voliš li cure — â? Kaž' mi po duši. Da nis' ti 'naki, koji zaluguješ — â? Govori po duši! 'Oću, da t' upoznam, pa što s' da {popraviti, da

s' popravi. Jer moja j' kuća od vajkada kuća mira i blagoslova. Da, blagoslova—â ...

Ova zadnja riječ najednom ga sjeti nedavne prošlosti i on zamuka zamuka i prekine govor.

— Ajd... ajd... kud sam to ja zašo... ajd u tralje. Ne mislim ti ja držat' prodiku... Nego... pa 'oču... primam te. — — — — —

I Pera ostao. Udomio se ubrzo i za dva tri dana boravka u tugjem domu zăudio se ... nije vjerovao sam sebi. Tolika udobnost... susretljivost.

— Ma je l' to istina... san... jal' šta drugo?!!... Pa ja... Pera Vidnajić... ja: Pera—â ?!

Pa onda Smirna ! Ono njezino držanje ... čudno, ukočeno i nespretno držanje šutnja ... pogledi...

Isprva se ona na to ljutila ... sama se na sebe ljutila i prigovarala sebi radi Pere, što toliko o njemu misli, kada je on i onako u njihovoj kući samo najmljenik .. sluga ... Ta to se ne pristoji, niti dolikuje njezinu soju. Tko je uopće i video, kraj to-

liko domaćih momaka... i još ktmou: momaka od oka, čiji pogledi padaju požudno po njoj, kao kiša iz puna oblaka. Eto baš. tamo prije kakve četiri nedjelje... na dan svetoga Josipa. Kako je to bilo za nju pravo slavlje... svi oko nje. A ona još uz to došla na god iz drugoga sela gdje zapravo imadu najveće pravo domaće djevojke. A ipak... ipak. Kad se uhvatili u kolo... dugo i vijugavo hrvatsko koło: momci udarili u jagmu. Bilo guranja, bockanja... padale krupne... milelalilo se to i s lijeva i s desna — njoj za volju. Pa svi... baš svi.

— Svi samo menika, pa menika... Ju', Bože, kako j' to bilo lipo... kako lipo, kad znaš da t' svi vole... vole do ludila.

Tu se sada sjetila plećatoga Ilije Martnova, pa Gavre Rokoša, Tadije Petrendžije i drugih. Pa onda, kad je išla kući... One tople riječi... Onaj slatki gugut Ilijie, koji joj šaputao mnogo, puno toga... Pa kako će on pokazati svima, koji se budu usudili njoj primaći... obilaziti njezin kiljer... s njome ašikovati. — — — — —

— Smir—na—â... Smir—na—â...

Smirna se trgne, a u to pred nju bane Pera... Pera Vidnajić sa živim kao žeravka očima i opaljenim, a jedrim i veselim licem.

— Zove te baća Karleta... odmah da dogješ.

— I ništa više?!

— Jok!

I dok se Smirna trgla u mislima, pa naprezala da se i opet sjeti gdje je ono i kod koga prestala ugodno sanjariti, Pera već odmaglio preko baščina, u toru pregledavao oko marve. Nije se ni ozirao na Smirnu, a ovoj samo što ne iskoče oči za Perom.

— Pa te oči... te oči. To j' vraški dečko. Gle ti toga, kako taj menika govori, kô da j' on tu gazda a ne ja... kako j' to oporo i tvrdo... kô zamrznuta busa. Čo'ek bez srca... tvrd kô kamen. Baš ga ne volim... mrzim. Idem.

I zakorači.

A misli ponovno navale. Navalije s dvostrukom jakošću. Pa onaj Perin pogled, kao da joj rasjekao srce na dvije pole. Uvijek joj se čini, da ju njegov pogled prati, da je sili, da o njemu vodi brigu...

Te noći nikako da usne. Prevraćala se i praćikala na petari, a neka neobična nutarnja vrućina sve pali i žeže. Zaokupila ju i neka uzrujanost, trzavica, a najkasnije Ijutina.

— Viš ti njega... Pa tako on zar menika? Ni da m' pogleda, da m' što lipa i mila kaže? Meni?! Zar Smirni Karaševoj, za kojom se otima cilo selo? Trista mu jada... rrr... al' ču ga... 'oču. Kaz't ču api neka ga otjera... neka. Uvreda j' to za mene... uvreda silna. Da, da...

— — A-à... Smir-na-à... Ne — nemoj... Pe-ra... ja t' volim... volim jako. Ne-ne-moj... nikada više... oprosti. I Pera Vidnajić plaho se nagnuo nad njom, popostao, a onda ju uhvatio za ruku. Dragao ju dugu i dugu, dok ju najkasnije nije cjeļunuo u čelo. O 'oš jedanput... 'oš jedanput. Ti znaš, Smirno, da t' ja volim, i ako sam t' juče onako oštrosao poruku bać' Karaša. A kazao sam t' samo zato, jer s' i samikar Ijutim, da s' mi uviek pred očima, da t' uvikar gledam. Zaboliše me od toga i oči i srce... Ljutim se zbog toga, pa sam 'tio već da odem... daleko... daleko. Al' onda m' bude žao i ne

mogu, da t' ostavim... ne mogu... ni-ka-ko-ô...

Ove su riječi bile tako tople, tako zamamne, da je Smirna i nehotice stiskala sve jače njegovu ruku, drugom mu dragala opaljeno lice, a usna je usni šaptala... šaptala dugo. Onda joj Pera obujmio obim rukama glavu pa kada ju htjede ponovno cijelunuti u čelo — osjeti nešto hladno... teško... košćato...

— Dë, Smirno... kasno j' već... de. Api kô da nij' najbolje... tuži se... Ustani, Smirno.

III.

Baća Karleta Karaša vukao se iz sobe u sobu, a tri dana kasnije svalio se na postelju, oči zaklopio, pa nikomu ni riječ. Kada ga žena zapitala, gdje ga boli neka razjasni joj pa da će, zatreba li, poslati po liječnika, Karleta samo mane rukom.

— Ne treba... ni' mi ništa. Proći će.

A u duši svojoj prebirao dalje, govorio sam sobom... gutao i pregarao. Čitav njegov život činio mu se neznatnim, čitav njegov rad bez svrhe, bez vrijednosti. On

se sjećao, kako je pošteno i vedra čela stupio u život i vazda željkovaо i mislio plemenito. Kao takav oženio svoju Šašu, samo da spase čast njezina oca.

— Uzmi ju... stigla m' nesreća... nije m' slušala. Pa kud sam sadikar pristo, ako koga ne priženim u kuću. Evo, ti s' valjano momće... razuman si. misliš pošteno... Prim'ti ču te u kuću, pa kad ja odem Bogu na pravdu — nek bude sve vaše... sve. Istina j', Šaša j' na zlu glasu... osramota'la m' je kuću... Jà, al' šta ču? Kako će? Zar da ubijem i nju i sebe? Gri'ota j' to od Boga. Što nij' sada, moš' biti. E' ti s' čoek od srua... poštena duša. Pa ako j' ti okreneš sa zla na pravu stazu — bi' će t' za dušu... učin't ćeš dobro dilo.

— Pa de, strika Pajo... 'oču nek bude... za Vašu ljubav.

I sada je započela njegova borba... borba životna sa uvjerenjem njegove duše. I koliko god je on bio na čistu, kako će i što će, nije dospio ni za čas, da svoje namisli privede u život, da ih primjeni na samu stvar i tako ostvari, što je zamišljao. On bi u potaji i planuo, stisnuo i pest, zgrabio i za kakvu batinu pa da će silom

udariti pravac, kojim ima da pogje življenje u njegovu porodičnom domu, pa da dogje do tako željkovana blagostanja. Ali... u onom času, kada je trebao što da kaže... oštro i odlučno Šaši u lice, da je u kući on kao muška glava gospodar, da se ima njega slušati, sve udesiti po njegovoј volji, a ne kako ona nerazumno radi, rasiplje novac, ruši ugled kući, krivo uzgaja Smirnu, dozvoljava joj ono, što ne bi trebala itd. — tu bi baća Karleta Karaša klonuo, uzburkan plamen stišao bi se kao plamen izgorjele slame ion u zadnjem času odustane od svoga nauma.

— Nek' ide sve u tralje ni' me briga ni za šta. Nek ide sve — —

Evo i sada je on to preživljavao na bolesničkoj postelji. Koliko je on puta kazao Šaši:

— Pust' ti Peru na miru. Neka on svoje radi, a za drugo t' nj' briga. Šta m' uvikar s njime šapućeš a šta opeta Smirna s njime ašikuje. Ko j' to video? Kakav je to red? Kakva s' ti mati? Sve ču vas... sve — —

A Šaša njemu bez oklijevanja:

— Vid'... vid'... kako s' brzo zaboravio na svoju svojtu... kako brzo. Kô da

s' ti bio gospodin kada sam za tebe pošla. A nj' baš ni Pera najzadnji čo'ek na svitu. Ako nj' bolji, ma nj' ni gori od naših selskih badavadžija, kojima da j' samo lengariti po birtiji... baš tako. Neka s' vole... pametna je Smirna cura. A i Pera... poštena duša. Pa ko zna, možda Bog tako 'oce... a prot' njegove volje nikud, nikamo.

— Pa de, rad' kako t' volja... Tvoja kuća, tvoje dite... tvoje sve... pa eto

Jedne večeri Šaša zaprela s Karletom razgovor, pa onako iz daleka natuca ovamo, natuca onamo, kako bi bilo dobro, a i Smirna da više nije mlada. Ovamo opet, da je kazao Pera, da će otici, ako ne dobije Smirnu. — I vrti s jedne strane na drugu — Šaša jedva istisnu, kako bi bilo, da udaju Smirnu za Peru i da ga prižene u kuću.

Baća Karleta Karaša samo kimaše glavom u znak potvrde i protiv svoje volje pristane na ženinu ponudu.

IV.

Sada se odjednoć stišalo sve u domu Karašinu, kao kada tko prereže konac. Mir kao u rogu. Baća Karleta osjećaše se znatno

Smirne vrlo iznenadio, osupnuo od pete do glave... potresao do u kosti.

— Da će to tako daleko doći... tako daleko — — — Ko b' to mislio... ko?! Pa kako samo naglo... kako...

I Pera nije mogao smoći riječi, kojima bi izrazio svoje osjećaje i uzburkanost njihovu. On je onako u gaćama i razgaljenoj košulji sio na petaru i u onom ponoćnom mraku tražio svjetla... razjašnjenja... račun o svemu. Ispitivao se počevši od sitnica do velikih stvari u svom dojakošnjem životu. Čas sebi prigovarao, čas kajao... čas bi planuo i kriknuo kao ranjena zvijer, kojoj se usudio kakav god delija približiti strom na kanom, da ju posvema zasužnji, kao najprostijega roba, a sve za to, da bude igračka u njegovoј ruci... A to je bilo za jednoga Peru Vidnajića, za jednog šijačkoga sina prirode, previše. Nije on satkan od pamuka, pa da se razvlači i nateže, kako bi to drugi htio... Ili slabić, kao ona jučerašnja prva proljetna kišica, koja je jedva raskvasila zbijenu ilovaču i oprala prašinu zaprašenih okanaca.

— Kiša... zaprašena okanca... ha — ha — ha — â... ,

boljim. Ustajao doduše još nije iz postelje, ali je već mogao sjediti, jeo je obilnije, a razgovor tekao brže, zvonkije. Kada je trebalo poduzeti što u korist gospodarstva, zapitalo se i njega, da se čuje i njegova. Ali je, dašto bivalo onako, kako je odlučila Šaša. Smirna pripravljala rubeninu i željno očekivala, kada će biti svoja. Maja je o tom nerado govorila, ponavljajući stereotipno:

— Bi' će već 'nako... kako biti mora i kako t' je sugjeno — —

Smirnu taj odgovor ne samo što nije zadovoljavao, već ju rivaо u sve veću neizvjesnost. Ona se osjećala uvrijegjenom.

— Valjda sam tu ja gazda svoje osobe, a niko drugi... Kô j' to vidio bez mojega znanja sve s' radi... pa o tom svi više znadu već ja, koje s' najviše tiče?! Nij' to u redu... nije. Gledat' će ja da se s Perom podivanim na samu... 'nako u četiri oka... 'nako, kako to ja želim... 'oću baš.

— I koliko god se Pera Vidnajić lijepo i udobno udomio u kući baće Karlete Karaša, nailazio i protiv očekivanja udobnost, sretnjivost sviju — njega je jučerašnji posjet

I Pera se Vidnajić i nehotice nasmije, a slika jučerašnjega dogagjaja iskoči mu pred oči.

— — Kiši... kiši polako, a kapljice sve onako bojazljivo priljepljuju se na okanca... zaprašena okanca. A sumrak silazi naglo. Pera sjedi tik prozora i prkošno bubenja po staklu. Staklo zvonika, trese se u slabu i rasklimanu okviru, a vrata drndaju i zvone muklo. A kiša svegj kapa... kapa sve brže. Dolazi vjetar... reski vjetar. Trešnja... Lagani koraci... šušanj jako uškrobljenih sukanja... šušti. Kvaka škljocne — —

— Smirno-ô...

Došla je unutra.

— Pera... Pe-ra-â...

A Pera ne vjeruje svojim očima. Mekanično i naučan kod svakogn posjeta ustati — ustane i podlakti se o zid... Od jednoga časa stvorilo se pedeset. Mukla šutnja, pa ono jednolično kapanje kiše sa strehe neugodno se dojmi Pere. A Smirna sve dršće... trese se. Ono skladno ruho postaje njezinom punom i strojnom tijelu sve uže... sve tješnje... Stalo joj se pred očima magliti i vrtjeti. A krv uzavrela...

rašikala se kao pomamna u onim uskim žilicama.

— Pera-â... slatki moj Pera-â... ne mogu drukčije... ne mogu. Kad ćemo bit'... bit' svoji... ka-â — —

On ni da bi se maknuo s mjesta. Stajao nijem i samo se zagledao u ono tmurno i mokro nebo... Iste one njegove žive i okretne oči bile mutne... kao zamagljene.

— — A kapljice kapale sve jače... sve jače: kap... kap... kapa, kapa... I vjetar je svojim sve reskijim zujakanjem bacao i pljuskao na pregršti kapljica u okna, ova bi zazvonila, potresla se... i samo što ne ispanu iz onih rasklimanih brestovih okviraca — — —

*

Moglo je biti oko 2 sata u jutro. Pera se obuvao. Nikako, da se sabere. U glavi mu sve šušti... ključa... puca... A onda puklo pred njegovim očima maleno seoce iza onih plavih bregova... njegovo rodno šijačko seoce. Pa one prodoline... pustim granjem, džbunovima obrasli bregovi... šume kestenova... guste šume, gdje šuškaju izvori i brste jeleni... srne... skakuću zecovi... kričaju tetrijebi... bući život...

romantika prirode — — A Pera Vidnajić čući kraj gorskoga potoka, sunča se... Pa kad se zamrači, sklone se u gustu kakvu šikaru, gdje ga već nestrpljivo čeka njegov othranitelj, baćuška Ilijica Iljatin i pripravlja nabijaču, raskopčava korice od oštrelja... ljutih kao britva, a dugačkih kao ruka... Onda i Pera vadi nož iz njedara, zatiče za pas, sastavlja pušku... I onda... onda polako... sve na prstima ravno do šumskoga proplanka... Tu se i opeta čeka... čeka napeto, dok ne šušnu koraci — —

Kao ošinut poskoči Pera Vidnajić onako na pola tek obučen, a oči, one žive oči, kao da se upalile od čudne neke vatre. Grom od puške čini mu se da je čuo... sasvim dobro. Eto: tu nablizu, iza ove štale... i puši se... miriši još svježa i vruća krv ubijenoga jelena... baš tamo kod one povaljene na po trule bukve uz onu živicu bodljikava gledića — — U tim mislima malo da nije posvema smetnuo s umom Pera Vidnajić svoj naum. Brže omota kajše oko crvenih suknenih obojaka, napipa ispod slaminjače svoj kratki bodež i neku kratku već zargjanu jednocijevku nabijaču, pa onako i plaho i oprezno, kao onda iza

šumskoga proplanka — polako... polako sve na prstima, stane odmicati iz doma bać' Karlete Karaševoga, iz toga blatnoga i monotonoga slavonskoga seoca... Na svom bijegu nije se ni osvrnuo na kuću Smirne, gdje je proveo nekoliko laganodnih dana i sklonio živu svoju glavu kao krivolovac pred svjetlim bodežima oružnika. — — —

Jedva svanulo, a već se strkalio mnošto i žena i ljudi i dječurlije... čitavo selo.

— Id' Boga ti... govorili bać' Karleti, Šaši i Smirni. Nij' to čo'ek ko mi... kaz'li smo mi to odma'. Niš' ga treb'o ni pogledati a kamo l' uzet' u svoju kuću... To t' je vilenjak, goršak... Osim onih vatrenih očiju i mnogo »varancija« nema ti taj ni duše, ni srca... aja! Ne zna taj za Boga... I kako bi, kad mu ubiše i oca i njegova ranitelja kuglom iz puške ko psa... ko psa, brate, eto...

I dok su nekoji odobravali (megju njima i Šaša i Smirna), drugi kimali nekud kao važno, dotle je baća Karleta — jedini baća Karleta Karaša problijedio kao vosak... Tamo ispod prsiju stalo se nešto napinjati, stezati i jedva je smogao toliko snage, da

se zadrži o naslon kreveta, a u očima kao da se zamutilo ...jako zamaglilo.

Zadnji onaj posmjeh sjećanja na Peru Vidnajića titrao nekud čudno... titrao kao ona varava zraka zubatoga sunca u zimi, a ljudi opet kao ljudi — — —

— Vjerujem, — reči su mu, — da je vam ovo učenje učinilo dobro, ali i da je bilo potrebljeno. Ovo je vlasništvo našeg domaćinstva, i da ga ne učite, da ga ne prenosite, da ga ne šire, da ga ne predajte drugim. Uz to, voleo bih da vam kažem da je učenje ovo učinilo dobro, ali i da je bilo potrebljeno. Ovo je vlasništvo našeg domaćinstva, i da ga ne učite, da ga ne prenosite, da ga ne šire, da ga ne predajte drugim.

AJKICA.

Kad joj je umrla majka, mogle su joj biti četiri godine. Dijete obijesno, živahno, a puno vragolija. Kuštrava kosa sezala do pod ocrnjela vrata, a one velike i kukinjaste oči igrale kao žeravica u mraku. Mira za nju osim kada je spavala, nije bilo. Trčala po svojoj sobici od ugla do ugla, igračke prenosila s jednoga kraja na drugi, pa kada se i toga nasiti — onda je došao na red Vlajo.

— Ti dadovica ...

To je bio najveći ukor, a tomu valja tražiti korijen u riječi gad — gadovica, koju je riječ valjda dijete čulo od kakvoga neotesanca. No taj »dadovica« znao se pribiti i onako od dragosti, kad bi se Ajkica sa Vlajom pomirila. A toga je bilo napretak od jutra do mraka. Samo što je Ajkica

bila starija, činilo joj se, da joj Vlajo nije dorastao ni za igru, ni u opće za druga. Ona je doduše dobro znala, da je on njezin »bratac«, a kao takvoga treba da ga i puti i voli nada sve, ali ...

Na dan smrti majčine rastavili jedno od drugoga. Vlaju otpremiše na nekoliko dana staroj majci, a Ajkica dospije u drugo susedstvo neke čestite seljačke obitelji. Tu je upoznala šestgodišnju Voju.

Pravi je drugi život sada za nju nastao. Isprva je doduše govorila Voji, da bi ona htjela skoknuti na čas svojoj »makici«, pa da će onda i opeta doći k njoj, da se igraju, našto ju Voja kao starija, i koja je sada bila i njezina dadilja i paziteljica, s mnogo riječi odgovarala.

— Nemoj t' od meneka ići. Bud' ti danaske moja gošća... cio dan. Pa ć' mo ku'ati samikar i užinu i sve... kô reduše.

— Kô »reduše«... pa nek.

Tolike slobode nikada za nju. A mora da je to nešto osobito, nešto, što je ona sebi predstavljala kao veliku... veliku plasticu. Zaboravila je u prvi mah i na majku i na oca i na Vlaju. Kad je pače

Voja spomenula njezina braca, s kojim da se uopće ni ne može ništa »pametno«igrati, jer su mu tekar prošle dvije godine, Ajkica klikne:

— Baš mi je drago da nije ovdje. Znaš, Vojko, ja »brataca« ne volim. On je dečko, a ovi su zločesti. Tako kaže moja »makica«.

*

Predveče imala je cijela kuća s Ajkim posla. Mrak se spuštao. Onaj jesenski hladni i pun vlage zrak sukljao kroz prozore sve na mahove i prve kapi kiše poškrope prozorna okna.

— Kiša, kiša...

— Ali ja bi svojoj »makici«... kući.

— Al' sadikar ne mož'... pada kiša.

— Ev' tebika... gle, šta ć' tebika dati snaš' Pava.

A Ajkica udarila u plač, i ona bi kući, samo kući.

Onda došao glavom sâm Ilja Ižaković, koji je često zalazio u dom Ajkićina oca i imao oveći komad vlastelinske oranice u zakupu. Njega je Ajkica zavoljela još od malena, jer joj je bać' Ilja često donosio

voća, pa kojekakvih sitnarija, čime je htio, kako sam kazivaše vlastelinskom upravitelju, da »frajlicu iznenadi i milošćom obdarī« Mitio ju i sada pokazivao najzanimljivije tikvice, šarene zatikače* i što je već mislio, da bi je moglo zanimati. Naposljetku dovukao i samoga garova, koji kad je zalaiao, potresla se cijela kuća

Ajkica se osupne od nenadana nje-gova lajanja i ušuti. Psi su je od vaj-kada napunjavali nekim strahopočitanjem. Ali ta je šutnja bila samo časovita. Plač se ponovio i to dvostruki plač. Svi pali u brigu, što će i kako će s djetetom Da je bar tu gospodin upravitelj ...

— Zovni ti, dè, njega.

— Jok! to nikako... to nikako.

I bać Ilja se sjetio, da mu je baš o tom najviše govorio, da ga za Boga ne dogju zvati, jer će Ajkica onda baš htjeti kući, a tamo kraj pokojnice rogjaci u žalosti, pa kako će zatomiti svaki razgovor

*) Zatikači, milošići = razne igle, koje na kraju nose nasagjen cvjetetak, kovne niti i slično, kojima kite hrvatske djevojke, dok se ne udaju, u raginice (redove) počešljana kosu (u Slavoniji).

ili čak zatvoriti vrata od sobe, gdje njezina mati leži na odru.

— To nikako ...

Bać Ilja razlagao na sve moguće na-čine i ženi i djetetu, kako je vani velika kiša. Sve pljušti. Mrak. Ne može se to ni-kuda do jutra. A onda će već on ...

— Nemaj t' brige... već će tebeka odvest bać Ilja našoj gospojici... da kažem: tvojoj ma—mak makici. Neg', Ajkice... ču'eš, drago dite, znaš li ti onu o »dža logašu«* ... dža—lo—gaš—šu ...

Starac je to izgovorio snekom osobitom važnošću i svaku riječ popratio gestom ruku. Postavio se u neku svečanu pozu pred djevojčicom, pa čas se sagiblje, a čas odgiblje od Ajkice.

— Džalogaš... dža—lo—ga—âš... Živ'jo on u šumi... vel'koj, vel'koj šumi, kraj koje je pasao od tvoga tate... od tvoga tate (ovo je naglasio ponovno i kre-pčije) puno... puno blaga... sve zlato... zlato samo — —

Ajkica je još koji put uzdahnula i sje-deći kraj Voje, zaslonjala svoje plačno lice

* To je madžarska riječ (pješak), a tako nazivaju vlastelinske čuvare blaga (kravâ i bikovâ).

u njezino krioce. Onako sva umorena, najpače rastužena, što ne može svojoj »makici«, godilo joj u toploj sobi i gledala u duhu, kako pase mnogo i mnogo zlatnih Šarulja, Bijelica, Garâ, i kako već krave nazivaju. Tako kaže bać Ilja, a da to nije istina, ne bi on mogao ni kazati. Ona je vrlo dobro razlikovala istinu od onih nepravih pripovijesti, koje se samo onako govore da se nešto kaže. Jednom je tako čula refrain jedne slavonske pjesme, koji je svršavao sa »da mi je umrijeti«. Sva rumena u licu a uzrujana dotrči sada pokojnoj svojoj »makici«, i plačljivim glasom zapita:

— Je li, makice, snaš' Pave ne će umrijeti, jer to je samo »pripovijest«...

A bać Ilja sav se usopio od pripovijedanja.

— Kad je džalogaš otpravio blago... sve samo zlato u hlad, ondakar... ondakar i sâm polegao na ledinu... mekanu svilenu ledinu. Pa tek on da legne, a eto t' mladi džalogaši... eto i' cila óorda. Pa t' oni sadikar udri u zadirkivanje. Džalogaš, džalogaš... I jedan s' dječarac podvuće poda nj... Ja ć' biti tvoj jastuk. Drugi opet polegne na nj... polegnu i

drugi. Mi ćmo t', džalogaš, džalogaš... bili petara... konopljena pe—ta—ra—â... Pst! Pst! S—sp—spa—â—va—â— — *

Svanulo jutro. Jučerašnja kiša dobrano isprala staroputinu. Od tamo još četiri i po sata od jutra škripe kolesa, natovarena plugom. Svi se žure, da ovrše ozimni posao, e ih ne bi zima prevarila. U kući bać Ilje oživio svaki ugao. Njegova snaš' Pava zasukala rukave i kao reduša sprema zajutrak, a mala Voja trčkara iz kuhinje u sobu, a iz sobe u kuhinju

— Šta ć' biti Ajkicom?

— Pust' neka s' naspava... sirota. Nego... snaš' Pava se zamisli, a onda, nakon što je dobro promislila sve, zaprijeti prstom Voji: Sinko, paz' što š' Ajkici kaz'ti. Nemoj, da s' izlaneš, pa da bubneš; umrla t' maja. Već ako 'š baš, a ti kaž': maja t' spava... Il, a to ć' biti bolje, kaž': maja t' ošla u goste, pa ć' već doći.

Voja pocrveni. Jučer je ona već Ajkici kazala, da joj majka spava. Rekla joj pače, kada je ono stala kiša padati kao iz kabla da i što bi kod kuće, kad njezina »makica« još od zore spava, pa da se dobro

odmori i okrijepi u snu, nitko ju ne smije buditi.

— A to ē' jednom učiniti dragi Bog i to na sudnji dan...

— Sudnji dan...

— O... o... nemoj ti to nikom kaz'ti... ni—ko—mu.

Ajkica u znak potvrde kimne dva tri puta glavom. Poslije toga nije Voju ništa ni pitala, jer je znala, a to joj je često znala kazati baš sama njezina »makica«, da se ne smije buditi nikoga oda sna. Pogotovo ne roditelje, koji se preko dana izrade i žele u snu imati mira. Onda treba da djeca i sama spavaju, ili ako su budna — da budu mirna.

Prije no što je bać' Pavo pošao sa snaš' Pavom na oranje, još su jednom opomenuli Voju, da bude dobra i pripazi na Ajkicu. Vrata od ograda će zatvoriti, tako, da nitko ne će moći k njima, a oni ne smiju opeta sami nikuda.

U to zaori sa crkve zvonjava. Moglo je biti oko pô na desetu.

— Je l' sadikar pokop — —

— Šut — —

— Pst! Pst! Ni makac!

— Paz' šta divaniš... za Boga... gospod'n bi na nas...

— — Makice—ê... makice—ê...

— 'oš malo, pa 's...

— Doć' će tvoj tatica...

— Bit ē' bonbona...

I strka počela iznova. Onamo treba da se ide na posao, a ovamo probudila se Ajkica. A baš prije toga zazvonjelo »na znamenje« ukopa njezine majke.

— Bože... Isuse... Marijo...

Starom Ilji i snaš' Pavi pušila se od brige glava. Kako i što će? Samo da još to prije podne progje, pa da se riješe tijeh muka. Teška je to skrb. Još da je Ajkica veća, pa pogotovo njihova Voja, koja bi imala biti njezina paziteljica — još kako tako! Ovako luda jedna, luda druga — —

Bać' Ilja otisao na oranje, a snaš' Pave gospodinu upravitelju, da sve na brzu ruku pospremi od ukopa pokojne bolestnice. Samoga Ajkićina oca je uvjeravala, da su čuli samo kad je zvonilo znamenje. Drugu zvonjavu nijesu ni zamijetili. Onda su baš tetošili oko Ajkice. A ona je dobro spremljena. Pazit će već njezina Voja. Pametno je to i poslušno dijete. A onda čim sve posprema i

uredi pa gosti odu, bit će najbolje, da dogje sâm gospodin upravitelj po Ajkicu i da je odvede kući.

— 'oš' b' bilo bolje, da j' kuda odvezte malo u goste . . . 'di ima u kući dice... znate: dite traži dite, a u igri zaborav'će već maju.

Tako je umovala snaš' Pave i gospodin joj, donekle utješen, povlagljivao i zahvaljivao na ljubavi — —

*

Čim su Vojini roditelji otisli, potrči Voja važno do Ajkice i zaplješće rukama.
— Al' šta čmo danaske . . . da—nas—
— ke—ê . . . ha—â. Al' c' to biti lipo . . .
jako lipo.

— Što?!

— Ne smim t' kaz'ti . . . ne mogu.
— Al' dè . . . de, Vojo . . . draga Vojo. Ja ču ti onda pokloniti onu lijepu svoju bebu, što sama zatvora i otvora oči.

— Ono?!

— Ono . . . ono. Sve ču ti dati. Samo ne smiješ nikomu ništa kazati.

— Ni ti — —

— Ni mojoj „makici“ — —

— Tvoja makica umr — — Voja pre-

kine započetu riječ i od neprilike pokrije si rukama lice. Da ispravi svoju pogrešku, nastavi brže: znaš, Ajkice . . . tvoja makica ne »umre« — već spava . . . da, da; ona spava u lipoj jednoj sobici, gdje je samo cviče . . . puno, puno križeva . . . na groblju.

Ajkica, koliko god je bila djevojče za dvije godine mlađe, bijaše tjelesno i duševno kud i kamo razvijenija i od same Voje. Njezine velike crne oči činile se još veće, i ona je nijemo a bezazleno gledala bolno pred se. Nešto je kao neugodno slutila, ali što — nikako da dokuči. Pa i ovaj čitav razgovor i sve ovo, što se oko nje zbiva — napunjava je čudnim čuvtvom. Kako to? Zašto to sve?

— Ajd'mo u bašču . . . odanle se vidi groblje. Al' čmo gjipati . . . Tamo j' i Karašica . . . Karašica kuda teče, Karašica kuda teče . . . I Voja stane skakati objesno, a s njom istrči i Ajkica.

— A gdje je groblje, gdje spava moja »makica« . . . gdje?!

Voja se sjeti opomene roditelja.

— No kaži!

Skanjivanje potraje.

— Dat će ti uz bebu i »bauštajne«... a ima ih puna kutija.

Beba . . . lijepa ona beba s glavom od gume. Takva što nema valjda ni mлада grofica, koja se često proveze svojom učiteljkom četveroprežno kroz selo do njihova »grada«. Pa onda »bauštajni«. Time se može sazidati čitava kuća, križevi, ograde, gradovi... cr-kva—â . . .

— To j', to j' . . .

Časovito ovo obećanje Voju zasljepilo i zaglušilo. Zaboravila i na zapovijed i na zabranu. Pa što je to napokon, ako se ona s Ajkicom malo prošeće do groblja i ako joj odgovori na pitanja? U tom ona ne vidi nikakovo zlo. Ako je njezina majka umrla, pa joj ona to i kaže — ta, Bože sveti, to nije nikakovo zlo. Tomu nije ona kriva. Koliko se ona već nagledala mrtvaca, ukopa, i naužila karminskih kolača, pogače, pa i gdjekada uza to koji gutljaj špire, vina, mrošta . . .

— Ić' ćemo mi ravno kroz bašču, pa onda tamo do strik' Andraševe kolibe preko strništa, pa ondakar uz jarak do pregrade, pa... Al' ti, Ajkice nemoj ti to . . . nikomu nemoj ništa kaz'ti, jal' . . . al. baš nikomu.

— Aa . . . aa. Ne ču nikom.

— Ne smiješ, jer b' me tukli jako . . .

— Aa . . . samo me vodi i sve pokaži.

Nisam i onako tamo bila. Znaš, moji kažu. da tamo ne smiju djeca. To nije za nas. A zašto to ne bi bilo za nas, kad je tamo i moja »makica«. A mi ćemo se pozuriti i brzo vratiti. Je li? Ne će to nitko ni znati, Samo »makica« . . . Ajkica se zamisli. No ona će mi oprostiti . . . hoće. Bolesna je, pa se ne smije ljutiti, a ja ču već . . . ta ja ju nisam vidila i onako već dva dana... dva dana

— Hm . . . dva dana.

*

Seosko groblje vidjelo se izdaleka. Križevi naoko neznatni i samo gdjegdje strši po koji od bijelog ili crvenoga mramora.

— Ono s' gospodski, a ono . . . eu' tamo j' moj stari apa, a tamo stara maja... Tamo Gjakina Staja . . . znaš: ona Staja, što j' kod vas služila.

— I ona ?!

— Da, da; i ona j' i učitelj Miloša i tvoja baka . . .

Ajkica zaplače:

— A gdje je moja »makica«, moja »makica« ?!

Vojas svjesna svoje dužnosti, poslije obećanja za bebu, pa... koračala odvažno naprijed i vukla za sobom Ajkicu, koja ju jedva dostizavala.

— Sam' ti odi... sam' ti odi.

Jesensko sunce sipalo je svoje igličaste zrake i prosulo se rupimice na novo iskopan humak pun vijenaca sa raznobojsnim svilenim vrpčama i zlatnim papirnatim slovima.

— Tu, tu... odi brže... bi' će da tu leži tvoja maja... et' to j' najnoviji grob. A i moj apa j' kazo, da č' ju saraniti kraj crkve, a evo tu j' baš kapelica.

— Pa tu nema one »sobice«, one sa cvijećem... gdje spava »makica« ?!

— Al' s' luda. Ta eto to... tu. Ono s' samo kaže, da spava... samo tako. Ona j' umrla — — — *

Vojas isprva sva preplašena zavrišti u sav glas i potrči kući po roditelje.

— A--ajkica... br—brže... le... leži... mrtva.

Ajkica doduše nije bila mrtva, ali je le-

žala nauznak sva blijeda i u vrućici trabunjala. Crne njezine očice prekretale se i muttle, pa jedva što se malo primiri, zaklopi oči i kroz zube onako besvijesno i plačljivim glasom protuži:

— Makica... makica... makica.

Još istoga dana nemilice je istukao bać Ilja svoju Voju, da su po njoj iskočile masnice debele kao prst.

— Što učini, dite... ubit ču te... u—bi—ti—i.

I udarci padali po djetetu kao juče-rašnja kiša po razmrvljenoj staroputini, koja se danas grijala sunčanim tracima... igličastim i zubastim jesenskim suncem.

KLJUČ.

Strari je kovač zagazio u snijeg, čupkao i izvlačio slamu. Zamahivao je snažno i ključ rivao u zbijeni plast, samo da što više zakvači vlati... onih suvih tamo iz sredine. Bio je ponešto zlovoljan i što je dulje potrajalio to čupkanje, rasla je i njegova zlovolja. Postajkivao češće, udahnuo u se nešto više zraka neg u obične dane, a onda se i opet dao na posao, samo da odagna tu zlovolju, što li — —

— Šimeta Šatinijeća bijaše ostario i prepustio kovačiju svome svaku. Kuća mu bijaše nedaleko od crkve i ljepša i veća od ostalih potleušića. Dok mu je još bila na životu pokojna Soka, bio je on mekan kao pamuk, a lagan ko perce. Onda ona umrla Šimeta je tugovao i nekoliko dana čutao kao riba, a onda ...

— Ko da j' sam . . . znaš onaj . . . i njegova sestra mimikom i žmiganjem očiju iskazala šutke, a rukom zavrjela pred čelom.

— Fali mu jedan točak — —

— Nije mu čista sovist — â?

— Ja, indi.

Dočuo za to Šimeta, pa da se pokaže, kao da on za to ništa ne zna, isprva je samo gungjao za svaku sitnicu, a onda udario u zlo, u viku.

— Ja će vam pokazati . . . ja. A koji ne će da onako ko ja što hoću — tog će ja ovako: (starac zamahne najprije nogom, a onda od desna na lijevo opet rukom i pri tom zafićukne hrapavim glasom) pa ti onda šumangele u prosjake, kud god znaš . . . Gazda tu ja . . . Šimeta Šatini eća!

U kući nastao mir. Svi poustajali i nitko ni samo da strugne, već sve hoda na prste, pa kad zazvoni prvo, svaki požuri na deđira vrata po zapovijed rada za onaj dan.

A Šimeta ni da se protegne, već izvuče glavu ispod petare, pa samo što nataknje na nos očale, a na noge obojke i opanke, zgrabi za šubaru i natuće do ušiju. Onda onako odmjereno iz kiljera u hodnik, pa kraj kuhinje ispod strehe do kapije.

Svud mir i zimska tišina. Tek jedan za drugim otključava kiljer, proviri i tih řapue na pozdrav, piskutljivi »Faljen Isus« otegne se na dugo i kovač već na taracu, a onaj: s — s . . . još sikće po zraku . . .

Danas je Šimeta išao nešto ravnije i kô vedriji, a ona grba na legjima izgledala mnogo manja, neg što je uistinu. Cijelim je putem s nekim zadovoljstvom računao primatak pa izdatak i ono prvo, činilo mu se, da je bilo onako, kako je on to već odavna želio.

Mislio u duhu, kako će za višak kupiti svojoj Soki crven kamenit križ, pa onda opraviti kuću, srušiti onu trulu trstiku, pa zamijeniti crijepon, pa onda . . .

U to zazvoni na skup i on se požuri u klecalo. Tu je onako mašinalno pokleko, sagnuo glavu na dasku, pokapanu od voštanica, a djojakošnje misli odagnao krunicom, pa ni da bi se pomakao. Svoj pogled zabušio u one zalizane drvene kugljice i samo bi od časa na čas pomicao jednu za drugom, pa kad došao do zadnje, podigao glavu, i kao da se ogledao. Onda i opet skupio snagu, patrice spremio u njedra i lagano izlazio na vrata.

Išao je odmjereno . . . išao . . . išao — —

Pred vratima ga dočekao stasit i pristao mjesni učitelj.

Šimeta već nekoliko koračaja pred njim skinuo kapu.

— Eto mene k Vama — —

— Pa dede samo, hoću ja da poslušam.

— Već sam više puta pomisljao, kako bi to bilo dobro; šteta je za onakva dječaka da propadne... šteta.

Kovač se uozbiljio. One staklene i sitne oči odmah prosuzile, a cijelim tijelom kao da ga tko prodrmao:

— Dječak bi bio ko stvoren za —

— Jal onaj Niketa Ra-ra - ki-t-to —

— On je — —

— Jok, gospodine učitelju . . . još ja vrijedim za onakova tri . . . još. Pa i za četiri i više. Nije to meni sila. Mogu ja još zamahivati čekićem po gvožgju . . . indi.

— Pa taj — —

Učitelj nije mogao doći do riječi.

— Al to je bio najvredniji učenik, dobro čita, pa piše, pa i jak je i spretan i — —

— Lisičina je to . . . Nije to za mene, ne mogu; sve ču drugo, samo ne to... sve.

On je to s nekom uzrujanosoču izgovarao i da se riješi svega: lijepo pozdravio i

podvostručio korake. Nije se osvrtao ni na pozdrave, ni na pitanja, već ravno pošao u kovačnicu.

Svak baš okivao kabao za vodu.

— De, ja ču to . . . ja.

Malo je gazio mješinu, onda rastrživao ovo pa ono, kao da okušava svoju jakost. Svak samo gleda, pa da bude mira sagiblje šiju, pa onda trči čas u ovaj budžak i vrnda po razbacanom zargjalom gvožgju, čas opet pomaže Šimetu, a ovaj samo udara kladivom i kao preobražen sve igra na nogama.

Moglo je biti pô na dvanaestu i već je bilo vrijeme, da se sjeda k ručku, a Šimeta u kovačnici pravi reda šuška i buška i ne da svaku odanuti.

— Treba po stelju . . . idem.

— Če — ček, to ču ja, — pobrza Šimeta i potraži ključ pa ravno na guvno . . .

Sitne su pahuljice pršile i zaprašivale prerezane na pô plastove, a Šimeta kao pomlagjen na silu izvlačio slamu. Nije vukao ni za jedno krošnje, a već se tako umorio, da je stao postajkivati u poslu i odahnjivati. Onda se sjedio razgovora sa učiteljem. To je sada već drugi put, što ga je odbio

Bilo mu je doduše žao, ali on ne treba šegrtu ni zašto. Zašto da on sebi naprti nov križ! Pa onda on bi toga derana hranio, odijevao, a najposlje i oslobođio, — sebi na štetu. Kao kalfa ima pravo otvoriti kovačnicu, a ljudi, kako već i jesu, vole sve što je novo; išli bi k njemu, a on ti gubio mušterije. Na tu pomisao tako je planuo, da je smršio kroz zube nekoliko psovki i gungjao na glas:

— Ne č' to biti, dok sam ja još pristo . . . aja . . . aja — â — —

Šimeta zgrabi ponovno ključ, pa da će izvlačiti. Turne desno, izvuče: opet ništa. Zamahne jače i već da rine šiljak u plast, u to mu ruke zadršcu, pred očima mu se kao zamagli a ključ mu se isklizne i odskoči u snijeg. Onako sav srvan i slomljen očuti se slomljen po čitavom tijelu i kao da ga tko izbatinao. Da se ne osramoti pred družinom, potraži ključ i pristupi i opet k plastu.

Zamahnuo jako, zadrhtao, zamagli mu se pred očima jače, ključ odskočio i opet i udario ga u prsa, a on zaljulja i padne na uzmak — — —

Plačljivim glasom odvukao se lijeno do kiljera, a onda dao zovnuti kneza. Pregro-

varao s njim dugo, a onda mu u ruke utisnuo srebrnjak.

*

Još istoga dana obilazio je po selu bubenjar i po nalogu kneževu objavio ovo:

— Daje s' na znanje po selskomu knezu, neka sebi svaki izbjije iz glave, ko ima sina za zanat, jer selo ima svoga kovača, pa ne treba više. A od sjutra počevši radit će i opeta Šimeta Šatinijeća, a njegov svak samo će mu pomagati u poslu. To je po zapovidi zakona. Drum drum... durum...

Selo slušalo i neslušalo.

— Zapovid zakona... jes' čuo — â!?

Što je bilo dalje, to su šutke raspravljali nekoliko dana, a onda sve zamrlo i svaki zavukao dušu u se. Sam učitelj napisao na jednom primljenom podnesku: »Slavnomu se naslovu sa službenom uljednošću javlja, da u potpisnom službovnom mjestu nema mladića, koji bi bio sposoban i vrijedan, da se preporuči po svršenom zanatu... za kakvu novčanu potporu daljne izobrazbe radi.«

NAŠ ČIVO.

Ignjat Irošadžija sjedio je na tronošku kraj ognjišta... dremuckao i glavom klimbatao. A glava sve kima... kima... Pa kada dosegne već do blizu koljena — Ignjata se naglo trzne, podigne ju, a očima zao-kruži čagjavom kuhinjom. Ne vjeruje sam sebi, da je zadrijemao.

— Hja... â — a... da.
Onda i opet Jovo na novo.

Ignjata se namjesti bolje na tronošku, ruke sklopi i stisne megju koljena, a nje-gova Marena prebire velike hrastove bobice od patrica i isprekidano šapuće... moli.

... A prvi proljetni traci izmiljali i golicaju navoranim licem... golicaju sijede pramove i dragaju izlizano pokućstvo i čajgave stijene popucanih zidovâ...

U to povuče uzica željeznu kvaku na

vratima, kvaka škljocene, a unutra bane vremena seljakinja.

— Hval' n Is's . . . i ne čekajući otpozdrava nastavi sva zaduhana u licu: 'tila s' već prije . . . al' ondakar opet misliša: bi' će bolje . . . smiri' će s' . . . 'oče. Ovamo opeta posal . . . kuća . . . družina Jà, pa kô b' svima ugodio Nego, Marenina moja, 'di j' stolica pa da sidnem . . . ma 'odala s' dosta . . . treba odmora.

— Hja . . . a — à . . . da.

I ded' Ignjata Irošadžija pogleda onako sanen došljakinju naškubi usne, očito, da mu to vikanje ne godi i da ga buni u poslu. Marena opet, jedva da ugrabi koju riječ pa da dočeka maju, kako to adet zahtijeva. Al' ova samo sipa i kao da hotimice želi iskaliti dušu pa kud puklo da puklo. Dosele je ona često tako znala banuti iznenada. Ali prvo je ipak bilo da ona nosi od svoje unuke lijep pozdrav, da poručuje ovo ili ono . . . Dašto, da je došlo kasnije i pregovaranje, tuženje na ovo ili ono i t. d. što je po sudu Marenine manje bio »veliki i smrtni grih«, kojega i sam Bog »mora kaštigovati« na ovoj »zemlji« a i na »drugome svitu«.

Danas je to bilo sasvim drugčije . . . neobičan posjet.

— Jà, al to t' nije više njome za opstat! . . . nij' moguće. Ta tvoja djevojčura 'oče da bude pametnija od menka . . . od me — ne — ka — à . . . A to j' strašno . . . veliki i smrtni gri' . . . Pa ondakar . . . ju' mene . . . stid me j' i kaz'ti . . . Ona t' —

— Šta j' za Boga . . . šta — à?!

Marena poskoči za korak naprijed i uhvat svoju maju za ruku. Slutila je na zlo.

— Zlo j' veliko. Bistra s' pokvarila . . . nij' to više ona curička Bistra. Izostaje pô sata, sat . . . sat i pô od kuće. A ja isprva: Bistro . . . nij' to lipo . . . treba kući na vrime. Kasnije čula, da t' ona ide na prela, pa da ašikuje . . . Bistro, Bistro, kaz't ēu ti api, pa maji . . . Kaž', dè, — tako t' ona meni u lice. A kad ja njoj: Bistro, čula s' da ašikuješ Tajom — ona meni: 'est i 'oče . . . šta m' možeš . . . baš —

— Hja . . . a — à . . . da Hm . . . hm . . .

Ignjata protare oči i ljuto šukne nogom, pa da će iz kuhinje u sobu,

— Stan', bajo, stan' . . . treba t' čuti, kaka t' je cura.

— Ne marim — —

— Ne mariš, da; a eto s' ti došla kaz'ti, da j' o'sla od meneka . . . pobegla Tajom . . . pa ako s' i vrati, ne c' da ju više imam u svojoj kući . . . poslat' ēu ju tebika. Ran' ju ti . . . tvoje je j' dite, tvoja i sramota

Megjutim je Ignjata polako izmakao, pa da će zatvoriti za sobom vrata.

Stara maja za njim.

— Kuda 'š? A šta ti? Zar t' baš ni brige za dite? Kaki s' ti otac? Je l' to fala, šta s' ju imala kod sebeka šest nedilja . . . je l' to fala?! A onda podbočivši se upita resko i kao prijeteći se. A šta c' biti Bistrom . . . sadikar, 'di j' osramotila i mene i sebe — â!? Govori, govori po duši, jal' — —

— Vratit će s' ona već . . . 'oce; a ondakar 'di iju (jedu) nas dvoje — ist(jest) će i treće . . . eto.

I Ignjata Irošadžija, da učini svemu kraj, zalupi vrata za sobom, a onda se izvali na slamnjaču i pokrije petarom . . . blaženom njegovom petarom.

TADAJA.

Naš Tadaja . . . pravi tip hrvatskoga seljaka. Dobričina . . . iskren . . . mekana srca.

Pukim slučajem došao mi na divan, baš kada sam zakivao sanduke stakleninom, knjigama.

— A št-šta j' t-to . . . â?!

U to došla i Blaževa Jalša.

— Je l' to istina . . . gospod'ne . . . je l' to istina, što s' čula od škulara?! Pa Vi da c'te otići u drugo selo . . . varoš . . . kuda li?! Baš mi j' žo . . . svima nam žo.

— Moram . . . premješten sam.

Tadiji samo što ne iskoče oči.

— P-pa kô t-to smije . . . kô?!

— Vlada.

Tadija se zamislji.

— A je-je l' n-na bo-bolje, ja l' n-na gore?!

— Na bolje.

Ovaj moj odgovor očito ga je smeо. Biti će, da takovoga nije očekivao.

— E-ê . . . o-onda—â . . . i nekom žalbom zakima Tadaja i prekine svoje mucanje. Ušutio.

— Ha . . . go-gospod'ne . . . i Tadaja kao da se nečega sjetio, razgovori se iznova. Je-jednu ljubav . . . prijateljstvo . . . mo-moljiću.

— Samo ako mogu . . . vrlo rado.

— I-išpan i-imma kukurozovine . . . puno.

— Imma dosta.

— Ne-neki mu j' Madžarina već kapa-riso . . . ka-kapariso sa pet kruna.

— Pet kruna?!

— Sa-sam' tol'ko. A ja b' dao i de-deset . . . pe-petnaest . . . duše m', o-oću. Samo nek me menika dade.

— Pa bolje Vama, već tugjincu.

— Je-jest . . . ta-tako, go-gospod'ne . . . ta-tako . . . sno-snosiću . . . ka-kaž'te mu . . . za me-mene . . . da dade — — —

— Gledat će . . . vrlo rado . . . a mislim, da i hoće.

Drugi dan išao sam saopćiti Tadaji, da je kukurozovina pod cijenu, koju je trebao

kupiti Madžar — njegova. Samo neka ide odmah po nju i odveze kući. Još ja u razgovoru, a ono već idu i susjede i njegova družina.

— Pa kuda?

— Kad čete . . .

— Ja l' na bolje, ja l' na gore . . .

— Baš nam ž'o . . .

— Nikad takoga vučitelja . . .

— Pa baš nam selo zabavili . . .

— A šta nij' u redu — â?!

I pitanjima ni kraja ni konca. A ja želio svima odgovoriti . . . razjasniti svoje pre-mještenje i da je na bolje. Pomogao mi tu Tadaja . . . on glavom.

— Ni-nij' to ni o-ovo ni o-ono . . . t-to j (— i on zaokruživši desnom rukom važno pa zraku, a očima u oči pa ni da trene —) t-to j' r-radi: ti-titule . . .

— — Titule-ê . . . a-â . . .

I svima bijaše jasno.

Naš Tadaja . . . pravi tip hrvatskoga seljaka — — ušutkao sve . . . odgovorio svima.

DAN UPLENTE.

Kada je redar uručio službo-uljudni »nalog« općine, Mitraje je Perošev protrnuo u čitavom tijelu.

— Boga m' ti se baš ne šale . . . Pa to t' njima osam dana, ko bogatašu osam krajcara. Al' neka i' . . . neka. Nij' baš ni strik' Mitraje ma ko god . . . Mučit' ču se . . . 'oču, pa ma odma izdan'o, al' ču im pokaz'ti . . . 'oču. Istrest' ču im ono šest kruna poreza na stô . . . pa neka vide, da 'oš nisam bogalj.

I Mitraje Perošev odmah zasukao rukave i prihvatio se posla. Prebrojao ono nešto sitniša, a onda otisao u štalu, da pogleda, koju će . . .

— Et' baš tu... Nij' i 'nako bogzna kakova. Daj, švabo, pare, pa nos' kravu, kud 'oš . . . Sutradan uranio. Spremio kola i po onoj

kaljužnoj staroputici zaputio se u selo općine. Tresao se dobrana dva sata. Onako prozebao i izmoren od duga puta zakorači blagajniku. Lice mu u taj čas poprimilo neopisivo veselje i nije mogao zatomiti uzbujenost, koja ga obladala. U taj čas osjetio je ugodno samočuvstvo i bio je svijestan, da on nije ma tko, i da vrijedi mnogo . . . vrlo mnogo, kad nije morao čekati, dok mine odregjeni rok, pa da onda uplati što je dužan, već eto on taj rok skratio i platit će za puna tri dana prije već što mora... tri dana prije.

— Evo . . . don'o sam . . . gospod'ne blagajniče . . . evo.

I Mitraje izvadi i istrese krunaše na zeleni stô pred blagajnikom općinskoga službenika.

Nastao muk . . . napeta i neugodna izvjedljivost

— Što je . . . što hoćeš?!

— Evo . . . tu (— Mitra je izvadi i pruži »nalog« općine —), don'o s' novac . . . za porez. Evo . . .

Gospodin blagajnik odgurne naglo krunaše i nasmješi se . . . oporo mahne rukom.

— Nos' to kući . . . danas se ne prima.

— Kako? Zašto?!

— Tako. Nije »dan uplate«.

Mitraje ošine okom u oko.

— Jà, pa kad' nij' tu, bić će drugdje. I onda otisao u gostonu i тамо sve zapio.

— Daj, Jaša, vina, pa da tu uplatim, kad тамо ne će . . .

BARABER.

Na malenoj željezničkoj stanici »Podravske željeznice« nastala žurba, vрева, замор... Ljudi неки придолазе, други одилазе. Čekaonica puna некога тмистога задаха и дима за час се напунила, а вані у тај час засопти она железна гредосија: hu... hu... hu... и одмиће све брže и брže у неповрат.

Svi чекају на други влак

Ljudesкара нека управљаše тромо своје кораке тамо амо, шетајуći по ускoj соби чекаоне. И сваки пут, када би дошао до стola usred sobe, попостао bi мало, прогунгјао нешто и корио реско и одмјерено малену дјевојчицу... од двије три године.

— Само ти плачи... само плачи! Да ћу ја теби! Чекај само, док стигнемо кући! Бrr... rrr... Но, да;... и гурнувши дјете, nastavio шетњу.

A mala Ivka sve se trese od plača.

Neki vremešni seljak u narodnoj surki na sve ovo vazda gungjao sa svojim istomišljenicima.

— A 'el taj pametan? Šta brunda i ne prestano zadirkiva . . . kara to dite? Nij, to čoek . . . gorji j' od toga diteta . . . eto . . . da.

A onda kasnije nadoda.

— Tako s' ne radi s dicom . . . aja! Treba to 'vako . . . i dobroćudni starkelja pogje do djevojčice. Drâgo . . . drâgo . . . de, nemoj . . . Viš šta će t' strika dati . . . gle, evo: strika č' tebika dati žemičku . . . da — â . . . na.

— Pusti, nije to za nju! Neka ona samo cmizdri . . . neka. Pokazat ču ja njoj, samo dok dogjemo kući . . .

I ljudeskara stala ponovno svojim hrapavim glasom grmiti A dijete videći, da je osamljeno, pa i od one neprestane očeve prijetnje sve jače grcaše u suzama. Kada ju je zato ponovno udario, zavrirsne: Boji* . . . boji . . .

Poslije pô sata sjedili svi u željezničkim

* Boli . . . boli . . .

kolima, a dijete onako izbijeno, slabo i bez tople majčine ljubavi, usnulo na tvrdoj klupi,

— Vidiš ti, ej, baja; evo: kako treba . . . Ne treba to, kako djeca hoće, već kako biti mora. Da! Naučit ču ja nju . . . samo dok dogjem kući.

*

S jutra već oko pet sati vozio na taljiškama velike gromade kamenja za državni drum. Vozio od zore do mraka i samo ono jednolično drndanje i cilikanje nemamazanoga kotača odzvanjalo pustim seocem. Onako smrknuta čela nije mislio ni na što, a ni zborio ni s kim. Zaboravio i na bolesnu ženu i na svoju Iku. Možda bi on i mislio na njih, da mu nijesu bili na teretu.

Čim je odbila s crkvenoga tornja šesta, ostavi on alat i pogje ravno, da se malo okrijepi. Koliko je u društvu slagja jedna nego u osami i deset, bilo što mu drago — on je trusio sve jednu za drugom . . .

Kasno u noći vraćao se kući.

— Čekaj . . . če — kaj . . . dat ču ja tebi . . . da — a — t . . . Brrr . . . brrr . . . lkice! lkice! . . . Što je to — ha?!. . .

I ne mogavši nikako da dočeka onako

neustrpljiv, da mu tko god otvori kuhinjska vrata, baci se na njih svom silom.

— Bo — ji . . . bo — ji . . . bo
— o — ji — i . . . čuo se isprekidani vrisak i bolno jecanje — — — — —
— — — — —

Kada su sutradan došli susjadi i seljani, da ga kao »poduzetnika«, »palira« — što li je već bio — zovnu na posao, on je još hrkao kraj kuhinjskih vratiju, a kraj njega ležaše sva krvlju oblichena malena lka, dok joj sva lijeva strana (— bit će kako je naglo sunuo vratima, ona pala, a on svojom teškom nogom stao na nježno tijelče —) bijaše zgnječena i modra i žuta i natečena...

— Baraber i ništa drugo — — baraber,

ISPOVIJEST.

Ljetni saneni sutan. Uzvitlana žutkasta prašina sjeda. Ljudi se hlađe i vraćaju s polja.

U mojoj susjedstvu zavitlao se žamor vilka, graja . . .

Pogjem da vidim.

Skupilo se tu tili čas mnoštvo ženâ, dječurlija zija, a starkelje izbećile oči klimajući glavama. Mlada snaša u sav glas plakuje.

— Et' gospod'ne . . . et' vi'te.

Mlada snaša, da olakša bol, stala mi sejadati. Slušao sam ju s iskrenim sučustvom, misleći, da joj tko možda učinio što nažao ili ju opet istukao muž.

— Obisilo m' se dite . . . drago mo'e malo . . . obisilo jadno bez oca i maje . . . Pa da j' čije, već mo'e . . . baš moj Karleta. A nikô ne bio doma . . . baš nikô. Svi o'sli

u polje, pa i ja. 'Oš da s' drugčije, al' 'vako ... ja ē' bit kriva ... Pa ē' me onda kar u varoši suditi ... 'oće. A ja nevina ... ni kriva, ni dužna. Nisam, tako m' Boga ... ne; nisam 'tila.

Gоворила је брзо и нисам ју могао прекинuti niti jednom riječju, па да upitom doznam pravi razlog njezine боли.

— A kad smo o'sli ... pô sata pri'e 'oš je siso i izvukô sve mliko ... sve.

I ona se nehotice maši grudiju.

— Eto ... prazne s' ... 'esu, Pa ondakar dite položila ... A lipo sam ga zamotala. Baš u novu pelenu. O, da ga nis', kamo sreće mo'e ... 'vako nikud, nikamo. I novim uzicama lanenim povezala sam okolo korita ... pa kô b' to i pomislio ... kô?! Već: 'ote, pa da Vam pokažem ... 'ote. Tu leži ... eno.

Isao sam za njom i kao da sam od silne buke oglušio. Oko mi i nehotice zamglilo, prosuzilo ... i za ono nekoliko koračaja do kiljera*, ja sam se valjda jedno desetak puta spotakao i zatepivao. A ona

*) Kiljer = komorica odijeljena od zadružne kuće.

me zapovjednim reskim glasom vukla ... rivala naprijed.

— Sam' 'ote... sam' brzo, pa č' te sve vi'ti sami... sve ... *

... Sred kiljera na zemlji ležalo maleno dijete. Nekim čvorastim uzicama bilo je uzduž i poprijeko izvezano, da ne ispane napolje. Malo nevinašće punih obrašića kako se probudilo i stalo ručicama poigravati, tako je rukom zahvatilo rub korintanca, privuklo ... i prednji dio tijela: glava pretegla, spuzla preko uzice, a natrag više nije mogla. A ona čvorasta uzica u onom koprcanju pritegla još jače ... sve jače ... i dijete se objesilo.

Ja onijemo. Mlada snaša grčevito zjecu, a onda me drhtavo zgrabi za ruku.

— Je l' te ... nisam kriva? Ne ē' me osuditi sud?

— Osuditi — sud?!

— De, 'oće l'?

— Ne ... nikako ... nijeste krivi.

Okrenem se, pa da ēu napolje. Još jednom pogledam na dijete ... O oni puni obrašići, kako su mili! I onaj mir, pa i ono prestalo jecanje kô da je nekom sve-

tošću napunjalo i kružilo oko djetenceta. Svi kao onijemili. No mlada snaša kô da se migom preobrazila u licu i neki čudni smiješak prelje joj lice. Stala odjednoć poravnjanjavati šamiju i otirati suze. Kô da se razdragala . . .

Zgrušilo mi se. Dobro sam razumio taj njezin nagli preokret . . . preokret mnogih slavonskih snaša, kojima je najveći teret — rogjena krv . . . dijete. U meni uzavрjelo. Bojala se suda i to je sve A materinska ljubav . . . sveta materinska ljubav?!

— O . . . gade — — i pogjem kući

— Pa neka . . . nek! Mo'e je, a ne Vaše . . . nek! Bar ē' moći svuda . . . 'oču . . . baš!

Samo da ne vidim i ne čujem ništa, sklopio sam vjegje, rukama zabušio uši i srnjaо staroputinom . . . teturao.

Toga sam dana opazio prvi put u podobi čovjeka — zvijer, ili još gore, jer zvijer žali za svojim porodom!

ZA INAD.

Sva se zaduhala i one bore na licu iskočile nešto jače. Drhtala i tresla se kao ono laneno rojtasto uže, što visi pod cintorom trošne seoske crkvice kroz provrтанu hrastovinu, a oči — te su i mutile i kvarile . . .

Petrena Mijatina sjela onda ravno pred okno i onako lјutita lupkala nogama po nabijenoj ilovači u sobi

— Da m' ga j' radikar . . . al bi ga . . . pucala b' mu koža Uši b' mu iščupala . . . bi . . . ušljiva bitanga . . . da Bog d'o — —

Njezina lјutina rasla od časa na čas jače, kao kvas u koritu i samo onda, kada je na ulici protrkalo koje dijete, zadrndala kola, zašuštilo — i što već bilo — i pomutilo lijeni zimski mir, Petrena zaboravi na sve, poskoči i nalukne se bliže staklu,

uši načuli, a oči od izbeženja samo što ne iskoče.

— Nij' to on... bi'će, da s' školari
*

Već je moglo biti oko dva sata po podne, a Petrena čeka, pa čeka, a onaj pritajeni bijes i ključa i vri. Zaboravila i na jelo i kuću... na sve. Po njezinoj glavi mota se ono jutrašnje:

Pošla u crkvu. Svršila se misa. Onda je išla za izmjenu kroz dôlu sela, pa da će udariti na baščine. U to bane objesno deriše crnih kudravih vlasa.

Miloša ravno pred nju... onaj nesretni Miloša.

Pa kako ju je samo pogledao!

— Pusto i divlje, kô da j' iz šume utek'o. Pa onda, žalosna m' majka, ni' me ni pozdravio, a st'o lilelaliti kô da sam mu prija... ja — â... Petrena.

A Miloša kô Miloša.

— Kuda, bako, kuda? A onda opet: I ja Ć' tebika... da, bako, pa m' pokaž' onaj tvoj izrezuckani rovaš...

I dijete se uščavrljalo i razbrbljalo kao vrabac na krovu.

Petrena, čim je samo i uočila Miloša,

već je u duhu vidjela njegovu maju i samu nju, a ne dijete. A kada je napokon i čula samoga Milošu, onda joj se još više učinilo, da taj glasić zvuči baš na dlaku kao oni Gjakove.

Onda je planula. U njoj se zamutilo sve od dna i što je do sada staloženo mirovalo: zamutilo se, zavrilo. Dijete to opazilo, pa udri u bijeg. Otrčalo za jedno dvanaest koračaja, pa da posluša, što to ona dovikuje.

A ona sipa kao iz kabla i samo ono često ponavljanje proklinanja odzvanjalo do maloga Miloše.

— Da Bog dô — — i ti i tvoja mati i tvoj apa... Da Bog dô — — i ti i... Ne imali mira, ni... ne vidili — — da Bog dô ...

A Miloša kô Miloša... kao i drugo dijete. Slušalo besvjesno i već htjede, da se povrne do Petrene, pa da ju i opet zamoli rovaš. Nije on ni izdaleka pomicljao, da se to ona na njemu iskaljuje. Pa dok mu još bujica riječi dolazila nejasno i nerazumljivo, on se postajkivajući smješio na Petrenu, kao što je to znao i na druge snaše, koje su ga za takav smijeh često

obdarile na pregršti kalotinama, krkešima, a imućnije i filirom dva. Istina, dijete je samo već odavna opazilo, da ga ta baka Petrena ne gleda kao drugu djecu. Ali zašto, to on nije znao, a ni mogao dokučiti. Jednoć je zapitao maju, zašto Petrena ne dolazi k njima na prelo ili čijanje, kao što to znadu druge, na što mu je majka samo mahnula glavom i stala ušutkavati:

— Pust' ti nju na miru, jer ako t' čuje apa, 'oće te tući ... bome.

— Bi'će batina ... a-ha-â ... mišlaše Miloša i bilo mu žao. Nije njemu bilo u tom času stalo ni do kakve zabrane roditelja, pa ma izvukao i batina, samo, što će drugari? Eto: svi smiju Potreni u dvorište, vijaju se i anjicaju po njezinoj sobi i ona im još i štošta pokazuje, a on njoj sâm ne smije na oči A zašto? Što je on njoj skrivio? ... Cijele te noći nije dječarac ni oka stisnuo već razmišljavao, kako će on nagovoriti Petrenu i raspitati za sve, pa kud puklo, da puklo. Da će on to u istinu i uraditi i da mu povjeruju, pozvao nekoliko vršnjaka, i oni čekali na Petrenu, pa kad ona došla već na blizu — Miloša ravno pred nju. Bio je pun dobre volje i mislio,

da će tim svojim junaštvom i odlučnošću oboriti onu neugodnu mržnju — što li je već? — kojom ga je Petrena dosele sušretala. Pa kada je on već svoje izgovorio, kako je mislio, da je najbolje, a ona stala zanahivati i grditi u sav glas — Miloša udario u bijeg. Isprrva je držao, da je to sve šala, ali onda... onda je ona stala grditi, pa kleti... jako prokljinjati.

— I ona tako menika, a ja ni kriv ni dužan?

I dječak planuo onom djetinjskom osvetom.

— Kaz't će i ja njoj, kad ona dira u moje...

I Miloša zaviče, što mu je grlo nosilo:

— Petrena-â... Petren-â... a-â...

Na ovaj poklik ušuti Petrena na čas, a onda se rasgoropadi jače, pa se baci za dječarcem u potjeru.

Miloša pobrza. Da se ponovno osveti i dade oduška svome junaštvu, kričao je u sav glas:

— Petrena-â... Petrena-â... bab-be-ê... bab-be-ê... i plazio jezik, a pri tom se oprezno približavao kućnoj ogradi. Ovu je preskočio lagan kao perce, a onda

još jednom zaviknuo: bab-be-ê... pružio, što jače mogaše, jezik — i sretno umakao u kuću.

*

Prošlo više sati.

I dok je Miloša davno zaboravio na Petrenu, ova je sat na sat iščekivala u svojoj kući, a u prsimu ju kao nešto jače i peklo i grizlo. Uz to tresla ju i zima, a ona sama, bez drva, bez pomoći.

— A viš onaj gad... kako s' šepiri kô kaka mladž, pa s' i gazdi. A mož' to samo menika da zafali... može, da.

U takvim časov'ma spopane ju čudan bijes i ona tada udara pesnicom i lijevo i desno po sobi i razdire i ono malo sirotinje, samo da ušutka boli i pregori paklensku nakanu... na što je u ovo zadnje vrijeme češće pomisljala.

— Upalit ču im kuću... pa eto.

Onda se zamisli. I što je češće tom pomisli ušutkavala samu sebe, da će joj to biti najveća zadovoljština, tim je dolazila kao u neku suproticu, da je možda i to još malo, da će to biti premalenka kazna za sve ono, što je ona propatila za Gjakovu

— Da j' ubijem?!

Ovo bi bio najzgodniji izlaz svemu, jer bi tako nestalo nje same, njezine najveće neprijateljice, koja joj preotela njezinu prvu i zadnju ljubav... Ali što bi onda Mijata? Zar bi to onda bio konac svemu?! On bi uzeo onda iz puke osvete drugu k sebi, a na nju se ne bi ni ozirao... kao ono prvi put...

— Nij' to ništa... baš ništa.

I što je ona plela više i paklenije mreže, dotle je onaj crvić griskao njezinu prsu, kidao žilicu po žilicu, oči mutile i krvarile.

*

Smračivalo se... Selo prazno i okoravito od zamrznutih busâ. Petrena ogrnula surku, a pod njom sakrila kvrgastu batinu. Išla je odlučno i nekom namjerom prema Mijatinoj kući. Ona okorjelost njezine zlobne čudi zrealila se na svakoj vori hrapava lica.

A na usnama titrao čudni, pakleni posmjeh. Ona je u duhu gledala i zadovoljno se smješila, kako će sada prvi put vratiti Mijati milo za drago. U tim mislima ne malo se začudi sama sebi, kako to, da ona već prije nije na to došla. Onda kao

proleti njenom glavom slika ljepušastoga Miloše i ona se lecne.

Njegova i njezina krv. I on dijete voli. Voli i Gjakovu, a i ona njega. Vole se oni jedno drugo, samo nju... nju svi mrze. I onda se sjeti, kako ju Mijata kao muž zlostavlja i objegjivao samo zato, što nema djece.

— Kakva s' ti žena? Pa da ti što ne — — — Ti s' prokleta... 'esi. Ne voliš dicu, a ja 'oču dice... 'oču da, sina. A i za koga s' mučim? Kom' ēu to sve ostaviti — â?! I ti s' 'oš 'vaka... Prokleta... pa eto.

Onda došlo do krupnih. Batine i bubotke padale, a Petrena odvraćala i svojom žilavošća ustrajala i prkosila, dok ju nije Mijata otjerao, a doveo mladu Gjakovu.

Za nju je to sada bilo slavlje. Druga bi na njenu mjestu isplakala oči, a ona udarila u prkos. Podavala se... živjela od dana do dana i nije ni opazila, kako joj pletenice sijede, poštena se čeljad nje kloni, a traže je samo gladne pijandure, dok se Mijata davno smirio s Gjakovom i kao da se nad njihovom kućom nadvio dvostruki blagoslov.

Ona se tako uživjela u ovaj svoj bez-

brižni i lagani život, da joj nije bilo ni žao, da je do toga došlo. Ustrajala bi ona tako i do smrti, da nije Miloše, onoga obijesnoga dječarca, kojega čim opazi, rumeni i grči se od unutarnje vatrūštine. Samo da nije toga. To joj narušava mir, a ovamo opet je izaziva svojim jogunlukom.

U tim mislima došla do kuće Mijate i skrenula ravno unutra.

Dijete čim je uočilo Petrenu, sjeti se kako ga je povijala prokleta njega i sve njegove. Očuti svu uvredu i da se ojunači, zakrešti :

— Petrena-â... bab-be-ê... apo!

Mir. Tišina se zamuti. Petrena zadršće kao šiba na vjetra... jakom razbjješnjelom vjetru, a onaj njezin hrapavi glas zapiskuta i kao zafijuša... zasikče. Bacila se svom silom na dijete.

— — — I kad je Mijata uletio na očajno zapomaganje dječakovo, Petrena je gazila i udarala Milošu, a rukama kidala svoju vlastitu kosu i krvarila izobličeno lice — — —

*
Još iste večeri strkalo se selo, došla gospoda od općine sa liječnikom, redari, oružnici i t. d.

BESIKA.

Bab-Staša Kostajina poranila na Miholje prva u kući. Još se mračak vuče po širokom dvorištu oko prostrane zidanice, a ona već oblači surku i povezuje kajševe na opankama. Pa dok joj to u obične dane bio posao tegodan i bez ikakove važnosti, danas ona to pomno rukovodi nekom posebnom brižljivošću. Navorani obrazi nekuda sve gore, a surka nekako tjesna, uska. Znoj ju spopada, ma da nije banjku ni privirila.

Oko pete već je bab-Staša podupirala vrata od dasaka, pa onda, prije no što će krenuti, opipa svoju kesicu sitnišem. Pre krsti se dva puta i pogje...

Selo u zadnjem drijemu. Staroputina pusta. Magla se bijeli, a mrak gubi. Prvo jesensko lišće žuto i nagrešpano kao da se pokloplilo. Pod opankama mrve se ilovaste

buse. Po koji list zašušti, a osušene badr-ljice u prekidu zaškripe nekud bôno, tuga-ljivo.

A starica batinom u ruci grabi oštro. Kao da joj duboki vagaši ne smetaju, po-žuruje korake.

— Baš mi taj put godi . . . ništ me ne umara . . . baš ništa. Kô da s' pomladila . . . indi. A nij' Tadaja naki, kô što s' kaz'li . . . Vridi on kô tri druga. 'Est duše m' mo'e . . . valja. Baš mi j' po — —

— — Fiju — u-û . . . oglasi se rezak, a oštar fićuk paromlina na jedno sto kora-čaja od ovećega trgovišta. Staša se trgne, a fićuk joj prekine tok misli.

— Id Boga ti, što s' tako uplašila . . . da.

I podvostručenim korakom požuri, pa jedva što zažmircune, a ono joj sine u glavu njen Tadaja, pa unuka Jalša.

— A baš s' vole . . . kô grlice . . . kô — —

Bab-Staša nikako da nasmaže riječi, nikako da se otrese svakdanjih ugodnih poriva, koji ju ovo zadnjih dana razvese-ljuju. Istina, to je ona jednom već proću-tala . . . ugodno proćutala. Bilo to, kad joj

se udala kćerka Gjena, pa onda njen sin ljubimac Mateša. Ali to je davno, vrlo davno. Pa onda, sada joj se čini sva ona radost kao da je nekuda drugi, treći dan poslije svadbe splinula kao magla. Jedva, da je to sve i bilo. Ali sada je to drugčije . . .

— Znaš, to i' je puno veće . . . više . . . dublje u srcu. Unučad mi mila. Slatki su kô med i volim i' . . . jako volim. Baba sam, pa i kako bi drugčeje . . . kako bi, Al sadikar t' dolazi . . . sadikar ē' to — —

Tu bi vazda prekinula i nekom oprezo-šću prešla na sasvim drugi predmet raz-govora, samo da može slatkoču svoje tajne uživati sama, nepomućeno — — — — —

Prvi se sumrak hvatao, kad je bab-Stašu dovezao sa vašara zadrugarski sluga bać-Mareta, koji, da samo što više omili bab-Staši istovarivao kupljene stvari i ne-kom važnošću vadio i slagao pred vratiju od kiljera.

U tili čas, pa se skupilo tu i zadrugari i dječurlija i čitavo susjedstvo.

— Aju — — â . . .

— A šta j' ovo . . .

— Ma bab-Stašo . . .

— Ko j' . . .
I veselom podcikivanju ni kraja, ni konca.

Bab-Staša sve gori od užbugjenja, pa samo oprezno odbacuje slamu i pomaže bać-Mareti.

A mlagjariia kô na iglama.

— Ma bab-Stašo, a šta s kupila besku, kad ti Jalša udana tek šest nedilja . . .

— Ni dva miseca . . .

— Skute još široke, a dici ni — —

Bab-Staši zakrijesile oči. Ono slatko, a tajno čuvstvo samo što ne prelije grudi i ona tek šane:

— Ako nij', a ono č' biti . . . tako t' to u našemu soju.

PRVI PUTA.

Nikako da se sabere. Toliko su joj u ovo nekoliko sati doušivali sa raznih strana, govorili čitave priče, do u sitnice rasčinjavali život za životom od malenih nogu do zreloga momkovanja, da je zaista u neprilici, što da na sve ovo odgovori. Više puta je htjela prekinuti, pa da i sama zagrabi u razgovor. Raširila već usne, pa da sabere glasove u slogove, a onda poniknula. Zastidila se sama sebe. Činila joj se smiješna svaka izreka, koju je teškom mukom stavljala sve riječ po riječ i držala u pripremi.

— Viš, to b' bilo za tebeku. Nij' lip, ja dabome, kô Ivša, al ima. Nema t' previše, al za dvoje dosta. Pa iz dobre j' kuće.

— Jal' Marea . . .

— Onaj Perošev, što m' apa krao duge ? !

— Ha-ha-ha-â...
 I svi prasnu u smijeh.
 Strina Gjena pocrvenila kô rak.
 — Pa šta j' ondakar, ako je i kr'o...
 nij' twoje, već...
 — Mora da t' dô kako milošće, kad
 ga tol'ko braniš. Ne ē vrana vrani...
 — Da kljuje oči.
 — Ni Gjena tebika soliti pamet. Soli
 ju ti sâm. Pa i Lela sama. Nek radi što
 'oće, nek uzme kog 'oće Bila b' i luda, da
 vas sluša.
 Onako sva razjarena okrenula se samoj
 Leli, pa udri po svome:
 — Radi kako znaš... Lelo. Et' ja s'
 tila dobro, niislila poštено... pa kako b'
 i drukčije mogla; a onaj tvoj andrljasti
 Šimeta okrenio kô u poklade. Pa neka m'
 ... neka t' on udaje... neka t' ženi...
 udovac je i 'nako

I Gjena ravno prema izlazu, pa lupne
 vratima, da se sva kuća potresla.

U sobi na čas zaglušilo. Neugodno
 vîma. Šimeti se smijali ispod oka. Lela
 kô zalivena, a ostali jedan drugoga
 pokadîto priupita za kakovu sitnicu onako
 tek da se nešto kaže. Nikako, da razgovor

skrene na pravi put. Tek u neke počeo
 opet Šimeta.

— A šta š' ti, Lelo — â?! Kako b'
 ti tila da bude — â?!

— No, dè.

— Kaž', Lelo, kaž'!

— Bi l' Ivšu, jal Maretu??

— Lela se skutrila jače, a pred očima
 kô da se magli

— Id' šta m' pitaš... ima vremena
 ... sutra.

— Ima, da; kô da ē on čekati.

— Nij' njemu do čekanja kô ni nama.
 Niš' ni ja čeko, pa m' evo... živ sam
 i zdrav... šta m' fali — šta?! Pa twojoj
 materi — â?!

— Tako j', da ne treba t' tu mudrovati.

— Ili, ili... indi.

Nakon odulje stanke počeo gazda za
 druge i opeta On je bio uvjeren, da će
 biti onako, kako on hoće. Da se ali ne
 kaže, da je kćer primorao, nukao, nek od-
 luči za koga će odabrat. Kad čuje, onda
 će on već svoje učinti. Ako će za Maretu
 Perošovog — ići će lako. Njegova je kuća
 puna, a to je dosta, da ušutka sva zabadanja.
 Pa napokon koga se što i tiče?!

— Ha-ha-ha-â...

I svi prasnu u smijeh.

Strina Gjena pocrvenila kô rak.

— Pa šta j' ondakar, ako je i kr'o...

nij' tvoje, već...

— Mora da t' dô kako milošće, kad ga tol'ko braniš. Ne ē vrana vrani...

— Da kljuje oči.

— Ni Gjena tebika soliti pamet. Soli ju ti sâm. Pa i Lela sama. Nek radi što 'oce, nek uzme kog 'oce. Bila b' i luda, da vas sluša.

Onako sva razjarena okrenula se samoj Leli, pa udri po svome:

— Radi kako znaš... Lelo. Et' ja s' tila dobro, mislila poštено... pa kako b' i drukčije mogla; a onaj tvoj andrljasti Šimeta okrenio kô u poklade. Pa neka m'... neka t' on udaje... neka t' ženi... udovac je i 'nako

I Gjena ravno prema izlazu, pa lupne vratima, da se sva kuća potresla.

U sobi na čas zaglušilo. Neugodno svima. Šimetni se smijali ispod oka. Lela šuti kô zalivena, a ostali jedan drugoga pokadšto priupita za kakovu sitnicu onako tek da se nešto kaže. Nikako, da razgovor

skrene na pravi put. Tek u neke počeo opet Šimeta.

— A šta š' ti, Lelo — â?! Kako b' ti tila da bude — â?!

— No, dè.

— Kaz', Lelo, kaz'!

— Bi l' Ivšu. jal Maretu??

— Lela se skutrila jače, a pred očima kô da se magli

— Id' šta m' pitaš... ima vremena... sutra.

— Ima, da; kô da ē on čekati.

— Nij' njemu do čekanja kô ni nama. Nis' ni ja čeko, pa m' evo... živ sam i zdrav... šta m' fali — šta?! Pa tvojoj materi — â?!

— Tako j', da ne treba t' tu mudrovati.

— Ili, ili... indi.

Nakon odulje stanke počeo gazda za druge i opeta On je bio uvjeren, da će biti onako, kako on hoće. Da se ali ne kaže, da je kćer primorao, nukao, nek odluči za koga će odabrat. Kad čuje, onda će on već svoje učinti. Ako će za Maretu Perošovog — ići će lako. Njegova je kuća puna, a to je dosta, da ušutka sva zabadanja. Pa napokon koga se što i tiče?!

On je otac i kućegazda, pa valja da misli najprije na kuću. Neće se ona priženiti, već njezin gjuvegija. A uzeti ma koga, pa još kljukati za čitavog života — kakova je to hasna za zadrugu. A to bi bilo sa Ivšom. Pa napokon zašto da on, koji je toliko rabotao, sada utroši sve za Lelu, kad je tu još djece od prve žene pa i sinova.

— Deder ti, curo, kaž' sadikar o'ma: 'oš Maretu, jal Ivšu?!

Starac se razgoropadio.

Lela u plač.

— Id' Boga ti ...

— Štam' cmindriš.

— Nije t' niko ništa . . . baš niko.

— Ajd . . . ajd.

— Bar, da j' vridno

Nekako kao pofureni stali se razilaziti sa posijela . . . sve jedan za drugim . . . šutke.

*

Prije spavanja počeli sve i sva oko Lele, samo da izmame njezinu odluku, a onda će oni već kazati svoju.

— Pa . . . pa č' . . .

— No . . . kaž', drago . . . sam' kaž'!

— Pa . . . Ivšu.

Vrisak. Psovka za psovkom. Larma. Vika sa jedne i druge strane.

— Njega . . . pa zar on da mi dogje u kuću . . . golotinja . . . bogčad . . . Zar sam ja zato ostarijo, da to doživim . . . to pod stare dane . . . to - o - ô . . . i

Nakon male stanke sabrao se gazda zadruge. Povukao ženu za ruku.

— Od ženo . . . kasno j', a sutra treba uraniti. Pust' dite . . . šta 'š njome. Ne misli t' ona, što divani . . . ajá. Pričekat ēmo mi . . . nij' za silu.

— A Ivša?! Marea?!

Gazda se zamisli i onda konačno prepusti ženi, da to ona uredi »kako č' biti najbolje«, ali avakako tako, da se ne uvrijedi ni jedan, ni drugi.

— Ni kol'ko j' . . .

Tu sad naglo prekine, pa drcne nokat o nokat i zakorači nekud važno u svoj kiljer zadovoljan sam sobom, »sto j' tako, kako je« i »ne dô Bog gore«.

Time je i usnuo nadugo, čvrsto . . . san nebrige

UŠUR.

Dok su njegovi vršnjaci drugovali i dan na dan polazili na sijelo i prelo, dotle je on sâm za se uzrasao vitak kao jablan i kao ranije dozrio. A kako je već od malena bio sklon čuvstvovanju, često je pomicljaо, kako to mora biti lijepo imati nekoga, komu se može sasvim predati, povjerovati. Čeznja za takvom osobom, koja bi mu bila čitav i svijet i sve, bivala sve jača, krepča. Pogotovo, kad je uočio svoju staru maju onako nemoćnu i slomljenu. A znala bi mu ona često reći:

— Et' vi's, sine, kako m' sile izdaju. Ne more s' to 'nako kô prije . . . Pa da je bar u nas više zemlje, jal' koja para u sanduku. Al' vako : mi smo t' ljudi od dana na dan; što s' zasluži, to s' i pojede. A dobro j' kad se zaslužiti i može, jer ondakar s' barem i ima.

I stara majka Tunjica Vidakova prebirala dalje u misli i na sve moguće načine htjede zorno da predoči sinu njihovo jedno stanje, kojemu ima samo jedan izlaz, da se oženi.

— Ožen' se, to će biti i tvoja i moja hrana . . .

Sad samo je bilo pitanje: koju i kakvu, da joj snahu dovede u kuću? A tu baš ne bijaše na pretek biranju, pošto se za sirotinju nitko ne trga. A da sina priženi u mačiju kuću, tko bi se onda za nju starao pod zadnje dane? A to je u ostalom bilo za nju najzadnja pomisao . . . pomisao, koju je prezirala iz sve duše, jer se rijetko koji momak usrećio, kojega su priženili u kuću.

Neudavače, koje na taj način dolaze do muža, činilo joj se kao najzadnja roba . . . roba, koja jer mnogo ne vrijedi, sada da ne ostane neprodana, prikupi sebi trgovca . . .

Tunjica pak pogledavaše već od malena kradomice Gjurgju. Ona mu se činjaše i ako ne najljepšom, a ono svakako ozbiljnijom od ostalih i on se njojzi povjeravao.

— Znaš, srce m' kô da kaže, da s' ti moja odabranica . . . I eto, ja ti obećajem . . . 'oču. Biť će t' viran Pa do onda, kad bude

tomu vrime, vi't ćeš, kô j' vira, a kô nevira . . . vi't ćeš.

Gjurgja, po svojoj naravi šutljiva, nije na Tunjičino obećanje odgovorila ni riječju. Duša joj se trznula slatkim i dosad još ne osjećanim trzajem ljubavi, porosa — štoli ino!? — da evo i njoj govore o davno snatrenim riječima ovako iskreno, ponizno. Tunjica je doduše sirotinja, ali je inače pristao, pa tko zna, možda baš u njega da nagje svoju sreću, kao što su našle i mnoge njezine druge.

*

Ovo nekoliko dana do vjenčanja oteglo se neobično dugo. Tako je mislio glavom sâm Tunjica Vidakov. Još da je za to vrijeme mogao se kuda skloniti, pa da ni s kim ne dolazi u dodir. Ovako sada kao za okladu na svakom koraku sretne kojega znanca, poznata starinu ili prijatelja njegova pokojna oca, a niti ovamo, niti onamo, već ravno o njegovoj ženidbi.

— No, pa kako s' smislio?

— Kada š?

— 'Oš praviti svatove?

— Jal' će biti pozvana i svojta?

— Pa župnik?

— A učitelj?!

Sad na to se dalo još kojekako i odgovarati, makar onako u neprilici i okolišavajući. Ali one silne upute o braku sa strane ljudi, a cpetā druge sa strane žena. To je da se poludi. Svaki nateže na svoju stranu i svaki bi htio da on ima pravo. A pravda ide samo na jednu stranu. Pa onda kojekakve priče i bajke o samoj ženidbi.

— Dobro č' ipak biti, da prije no ideš u crkvu uradiš ono . . . dobro bi bilo. Jer znaš, Ti s' siroma, a sirotinji nikada dosta opreza . . . nikada.

— Poslušaj ti staru glavu . . . nis' ja naživ'la se uzalud.

— Stara glava — zlata vridi . . . čuj zato
Bilo je tijeh savjeta i uputa toliko, da ih — uza svu dobru volju — nije Tunjica mogao ni zapamtiti, a kamo li ustvariti, sve da je i hotio. Njega je uopće svaki razgovor, osim sa Gjurgjom, rastresao, napunio nekom zlovoljom, apatijom za sve. Ljutilo ga najviše, što se to svi za njega sada toliko zanimaju, a prije nitko ni da šta pita za njega. Pa baš sada, kada mu najviše godi mir i treba samoće, pa da dobro o svemu razmisli prije, što će i kako će.

O samoj ženidbi nije mnogo razmišljjavao. On bijaše uvjeren, da će svoju Gjurgju voljeti jako, a ona, kao što je valjana i čestita djevojka sada, da će takva biti i u buduće. A više on nije ni tražio, za drugo se nije brihuo. Kao do sada, tako i od sada samotovaše još radije i jedina mu pomisao bila, pomisao na Gjurgju, pa kako će biti lijepo, kada se uzmu.

— Ind' . . . Volit' ćemo s' ko dva goluba, milovati i dragati. A za svit, što nas brigā! Sadikat, osim tebe, netrebam nikoga, a ondakat . . . kašnije 'oš manje.

Dosadilo Tunjici ovo vječno propitkivatiće i znatiželja, kojom htjedoše od njega da izniame ono, što mu bijaše najmilije. A napokon kome svijet treba i mnogo s njime opći, postaje od njega i zavrsniji i teško ga se kasnije riješi. A to nipošto ne htjede Tunjica, znajući, kako takvi ljudi nijesu ni u svojem — svoji. Već dan na dan otvaraj vrata, prostri stol, a to bogatne stoji para, a i ono malo smoka, što se preko ljeta privrijedi ođe, a da nitko to ni ne pripoznaće po vrijednosti.

Gjurgja mu to prigovarala, jer su i nju upozorivali drugi, kao i ostale mlade snaše što vole društva, veselje, slobodu pa i ona nikako da se oprijatelji s pomisli, da će kada se uda, morati se zavući megju četiri stijene, pa otud nikud, nikamo. Ona pače misli i nada se, da će za nju sada otpočeti tekar pravi život. Da će, udavši se slobodnije se kretati i na sijelu i na prelu i ne će morati, kao sada držati i vezati svaku riječ zato, jer je „mlada“.

Ali Tunjica na sve ovo ni da čuje.

— Šta svit?! . . . On j' gadan, lažitorba . . . samo da mu j', gdi što može, izmuze, isiše . . . pa bio to baš i siroma . . . pa da. Neć' on meni preko mog praga, samo dok s' ja oženim . . . samo.

— Ja, lipo j' to, al mi ko muž i žena, ni ne možemo bez svita. Eto t' prvi župnik, pa ondakar upravitelj, načelnik . . . da; pa ondakar kasnije učitelj, pa vlastelinski činovnici . . . Nij' to baš sam' 'vako. Treba ćtu katkad i po koje „milošće“, rabotu, pa i dvije, da s' ne mora sve platiti gotovo u novcu, pa onda . . . da . . .

Tunjica kimne samo glavom. Na ovo sve nije on nikada ni u snu pomislio. Nije on o

tom imao ni pojma, budući da njegovi roditelji kao stanari tugje kuće nijesu ovim ljudima — osim najpotrebnijih stvari — imali uopće s njima posla. Lukno su plaćali župniku u novcu, ono malo poreza većim dijelom, odslužiše“, pa Tunjica nije ni znao, kako izgleda u općini. Pravo glasa nije imao ni njegov pokojni otac, a neće ni on; a takvi ljudi slabo što broje u „gazdinluk“ selski Mlagje braće niti sestre nije imao, a po tome sad, gdje je davno zaboravio ono malo čitati i pisati, što je naučio od majke, nije ni pomiclja, da će mu ikada trebati škola, niti učitelj, koji je ne kao pregjašnji stari hodao u gaćama i košulji, već svršio velike škole kao i sam „parok“.

— Viš, duše m', na to t' ja ni pomislio nisam ni u snu . . . ko b' na to sve i došao . . . ko ?!

A Gjurgja to odmah opazila i svojim pronicavim okom vidjela i ono, čega u istinu i ne bijaše. A vježbala se ona u tom još za malena Njezin otac i maja, uza sve, što su sebi prikrpali nešto kuće i kućista, išli na ispomaganje, nadnicu. Svoju oranicu posijao on nabrzo, a kad urodi — nabrzo opet skine ljetinu, a onda da ne prekrsti

ruke nudio se susjedima, pa i u susjedno čak selo. On pa žena, a počesto i sama Gjurgja držali se vazda zajedno i kao čičak jedno od drugoga ni da se makne. Pa što zn de otac, znala i majka a znala i kćer. Nije megju njima bilo tajne, ali zato opreza vazda puna vreća. Svaka sitnica rasprela se na sve moguće načine, e bi doskočili i predusreli možda kakvom nesporazumku ili inatu koji bi bio kadar, da ih omrazi kod seljana.

— Iz sebe ne daj ništa, a u sebe i sebi primaj, kol'ko t' ko da . . .

A ta njegova filozofija priprstoga, a čestitoga hrvatskoga seljaka dala bi se raspresti na onaj svakdašnji život: Pazi što radiš i što zboriš! I zato je vazda sve troje u društvu vazda svakoga pažljivo slušalo, čime su stekli sveopću sklonost i pripoznanje.

— Taki t' barem čoek sluša i nij zabadava kad divaniš . . . sluša, brate, i daje t' čast.

— Ja, istina j', Peroševi s' ljudi, takvih je malo, vrlo malo. Ostalo t' sve brblja i sve se izmeće pred tebe, 'oče da pile bude pametnije od koke. Pa čim veća bokčadija,

tim ti j' to gore. Šamо Peroševi . . . kapu dole!

I tako oni ubirali susretljivosti svuda i od svakogā na pretek. Volio ih svaki, zvao ih svaki, a bogme tu se onda pojede i popije koja dobra, a padne i koji sitniš ili mjerov pun žita, zobi, kukuruza, koji oplećak, peškir, i kako već gdje, pa kuća puna, a nijesi na svojem niti sijao, niti se mučio. I čim više takvijeh dana, tim je i Gjugja postajala bistrija i pronicavijega duha. Slušala svakogā, primala od svakoga, ma ona je sama govorila malo, jedino što je gestom ruke, ili glavom pritvrgijivala, ako je govornik potvrđivao, a nije kala, ako je nije kao. Kroz to upoznala lako i razne značajeve ljudi, pogotovo njihovu slabu stranu.

— Znaš, čeri, kad čoek puno divani, ne možto biti sve baš 'nako po pravom, a da s' kojom ne izlane. A to j' ondakar dosta, da ga s' znaš čuvati, jaš' s njim drugovati.

I zato Gjurgja, da učvrsti i osigura jako uporište u kući Tunjice, da sebi osigura gazdinluk u njegovoj kući, pa da kasnije ne bude rob mužu, kao što to istinu jesu njezine udane druge, koje se uđale, tek da

se udadu i da broje kao radna sila za jednu više, stala kovati još dok je vruće.

— Et', vi'š, Tunjice . . . pa na to s' već i sama zaboravila. Kad s' udam . . . odmah posli vinčanja . . . odmah. Treba ondakar nositi otirač . . . redom „gospodi“. A tudi pane dosta novaca. Onaj dvadesetak, krunu, onaj dvije, pa možda, kažu da onaj, kako mu j' samo ime? — „vincenšpektor“ — 'nako nekako . . . kažu da taj dâ i dukat. A to bome nij' tako lako zasluziti. Ne rastu baš dukati na vrbi. Dukat! A—â . . . bome. A i to j' „svit“, pa zaš' neb' čeok šta zasluzio. Treba 'di s' samo može . . . treba.

— Treba, da; . . . indi

! Tunjica onako raskolačivši i oči i usta samo kimne u znak potvrde.

— A—ha—â . . . treba.

Što je Tunjica bivao stariji, a djeca veća, nikako da se otrese nekih neugodnih misli. On se doduše sili, da radi kao i Gjurgja, da postane otvoreniji, vedriji, ali to ne ide, pa ne ide. A i posao mu ne polazi tako za rukom kao prije. Ljudi ga ne vole, i on to naslućuje, a nikako da svoju nutrinju uredi i tok misli promijeni.

Katkada pomišlja, da je tomu možda krivo društvo, ali eto on već više od godinu dana ni s kim ne opći, a i dogje li napokon s kime u dodir, to razgovor potraje tekar nekoliko samo časaka. Istina, on tada ne šuti kao njegova Gjurgja, al što zato?! Zato je on stvoren, da govori i izmjeni nekoliko riječi sa svojim prijateljima, koji i njemu štošta natuknu o svojem životu i svojoj svojti. Pa napokon zar bi bilo to pristojno, da, gdje ga oni kao zreliji i ljudi sa puno iskustva svjetuju i dobro mu žele, da ih ne sluša i da šuti? Ta on je upravo dužan, da im na pitanja odgovori, da im dade podatke i razloži po svojoj glavi što i kako misli, želi li, da mu pomognu, obezbijede položaj. Jer Tuunjica je bio čvrsto uvjeren, da mu prijatelji žele dobro i da ga još za vremena očuvaju od sve gorjega, što bi — ne obračuna li se što prije dojakošnjim — moglo još doći. A kad ti već nije bolje, bar da ne bude gore, već što je . . .

— — — Dan vjenčanja . . . da, velike slave za pojedinca i njegovu svojtu. Sve se to raduje podcikuje. A on treba da je ozbiljniji neg inače, pazi kako se drži i što govori. A njegovo je srce puno, duša lakša

i samo što ne iskoči iz grudiju. Tako mu se sve čini ono burkanje, ona vrućina . . . nesnosna vrućina koja sapinje dah u grlu . . . svaki disaj. I eto sve je to on proživio, davno proživio.

Onda se prolazi selom, da, da; i znaci dolaze, gdjekoji prosuzi od ganguća i kako već koji . . . i — i Tunjica se usiljava, da promijeni tijek misli, i što on jače navaljuje — navaljuju i slike u mašti same. Eno ljube ju . . . Sad baba, sad djevojka . . . sad — —

— A to baš nij' u redu. Pa 'oš, da j' od koga, al' od 'noga . . . one namiguše . . .

Tunjica namršti četo. Ljutina neka prostruji mu tijelom i najradije bi u tom trenu tresnuo nešto sam sebi u glavu, pa neka je svemu kraj. Zašto baš da to njemu smeta? Zašto?! Ta zar on nije kao i drugi? A eto, drugima to nije ništa. Govore, da čim više, tim više godina će živiti. Pa i da je običaj . . .

— Običaj . . . kaki j' to ludi običaj . . . ludorija, pa eto. Što ja volim, nek bude moje, a ne svačije Kaz'li oni što mu drago, ma! — —

I Tunjica dalje mozgao i razgovarao sam sa sobom. Mrštio čelo i čutio se povrijegjen. A ono, što je nazivao voliti — činilo mu se prostom ludorijom zato, jer obeščastiše drugi. A što je on u ostalom zamišljavao sasvim drugčije, nego što u istinu jeste. On nije Gjurgju oženio, da ima jednu više radnu silu, već da nagje čeljade, kome će se moći povjeravati svom dušom, sobom cijelim. On će ju dragati i čuvati kao veliku svoju svojinu, ali tako, da je ona u istinu i mišlju i cijelim bićeem samo njegova. I smiješak i pogled i . . . sve . . . sve. A eto, tek što se uzeše, daje sa ljubiti za onu pišljivu krajcaru.

— Fuj, fuj . . .

Zgagjenja Tunica pljucne sav ljutit i uzrujano pomakne na izlizanom tronošku.

— Pa da s' to bar ljubi pošteno, ali . . .

I sada je i nehotice Tunjica zažmirio, samo da se što bolje svega sjeti. Eno, kao da gleda. Kolo . . . igra se tu i luduje. I opet. Pa baš onaj neženja . . . stari keša . . . ona namiguša.

— Ev' Gjurgjo sekser . . . deset puta. I Gjurgja morade ga poljubiti deset puta. I ona ljubi, kao što se već ljubi u

svatovića. Pa kada ga htjede deseti put poljubi, „seoski kicoš“ Ždratadžita zagrli čvrsto Čjurgju oko pojasa pritegne k sebi i poljuli ravno u čelo

— Na zato 'oš sekser.

Tunjici se zamaglilo i stajao kod trijema kao prkovan, dok djeveruše i djeveri samo što ne puknu od smijeha. Smijala se i Gjurgja — — —

Pošlije podne kada je Gjurgja uhvatila na samu Tunjicu, stala ga prekoravati:

— Šta j', što s' srdiš? Kô ti j' šta uradio — â?

— Ništa . . . tako . . . znaš.

I Tunjica se izvinjavao, što je bolje mogao, da mu nije ništa, samo da on to ne voli . . . ovakovu buku i gungulu, već mra. Pa da Gjurgju nekako umiri, poljubi ju i protepa onako nekoliko riječi, za koje ni sam ne bijaše svijestan. Usiljavao se i na silu svladavao dok grûd samo što ne pukne.

A Gjurgja ništa. Obijesna, vesela. Uživa. Ona prokšenost i uobičajena razuzdanost kod svatova njoj se učini pravim životom, pa da što duže potraje, nabrzo se opristi od Tunjice.

— Od' . . . trebaju me . . . zovu me druge. Pa i treba da s' naužijem . . . Kô zna kad će opet biti prilike. Ju, tako m' je lipo . . . Pa onda, nego . . . I Čjurgja se sjeti: Tunjice . . .

A Tunjica i opeta protiva volje se nasmješi i zapita, što želi.

— Poslije podne ić' ēu nositi otirače . . . gospodi. Šut' Tunjice, bi' će novaca kô blata. Bi' će svega . . .

Jedva, što će Gjurgja, da zakrene i zakorači, sustavi ju Tunjica.

— A je l' . . .

— A šta?

— Kuda 'š sve?

— Redom: župniku, učitelju, španu, upravitelju, dućandžiji . . . i . . . pa onom „vecenšpektoru“, jal' kako s' već zove . . . Kažu taj dâ — — —

— Šut', šut . . . znam ja.

— Šta znaš?

— Znam ja . . . znam ja . . .

— Pa valjd' nij' vô, da m' pojede . . .

— Nije, nego . . .

— A šta?

— Je l' i njih ljubiš.

— Indi . . . to s' mora

— Mora?!

— Mora da, pa zato plati. Al šta to . . . ni' to ništa. Malo „cmok“ pa eto . . . bilo pa nije — —

— Znaš Tunjo, to t' je pravi obišenjak . . . kô da j' lud za divojkama . . . al . . . samo za divojkama udavačama.

I dobro već ugrijan od špire desni susjed Tunjičin, strik' Tadaja, dao se u pripovijedanje o „viceršpektoru“ i još nekojoj gospodi . . . Pripovijedao je, mili Bože, i kleo se krvlju svoje maje, da je sve to istina.

Te noći nikako da Tunjica usne. Sve mu se nešto mota po glavi i тамо i amo. Pa kuda god kreće, pred očima mu kaputaši, gospoda i nekakvi čudni okoliš. Sad ko da je učitelj, sad opeta špan, notaruš i štošta. Ta sasma nekako drugi život. Ništa ne radi, već samo ispunjava oveće tiskanice čudnim brojevima. Tako to jedno sat, sat i pô. I onda zovne slugu i zapovjedi, da mu doneše nešto da založi. Sluga doneše.

— Izvol'te, molji'cu . . .

Tunjica raste ko kvas u koritu od dragosti. Sam sebi prigovara, da je odavna

već mogao ovako lijep život provoditi i biti pravi pravcati „gospodin“, a ne mučiti za onu krajcaru. Ovako mu je sada mnogo ljepše Ustaje kad hoće, radi koliko hoće, jede šta hoće i kako hoće. A biti gospodin, sasma je drugi život. Kô dâ si u raju.

I Tunjica grize da sve puca neko osobito jelo i piye uz to — ne znâ ni sam, je li to vino, rakija ili pivo, što li?

U to se otvore vrata.

— Molji' cu . . .

— No, šta je?!

— Molji' cu . . . i sluga se uspravio kao jablan i ni da trene sa očima. Molji' cu . . . došla mlada, znať ona Pavina jal' Peroševa Gjurgja, kako joj ime Nosi otirač.

— Pa nek dogje . . . otvori vrata.

A sluga jedva što otvori, mlada zakorači onako nasnijanih usta i vatrena pogleda. Njemu srce sve igra, krv se uzburkala i jedva se snašao, a ono k njemu skoči Gjurgja, zagrli ga i poljubi u usta — —

Tunjica se trgne. Znoj ga sve probija po čitavom tijelu i onako uzrujan otvori oči i polako zaokruži po kiljera, Gjurgja je

čvrsto spavala na petari, a kraj nje dva dječarca . . . Tunjičina dva sina.

— — — Druge mu se noći prisnio sličan san. On bio sluga i dojavio svome gazdi da dolaze svati. Kako li se začudio, kad bijaše opeta „mlada“ nitko drugi, već njegova Gjurgja. On mlad, baš kao kad se oženio, a to Gjurgja se udala za njegova prijateљa i on treba da ju privede svomu gospodaru . . . onom zloglasnom gospodaru, koji je zavodio neiskusne djevojke — — A ovaj jedva što ju opazi, sav razdragan kliče, pruža ruke prema djevojci, draga ju po licu i šapče . . . tepa . . . neka samo dogje k njemu . . . ali još danas . . . za stalno. Čim se smrači, sluga će već otvoriti vrata, a ona neka bude bez brige . . . ne će to nitko ništa znati — — — *

Drugo ga jutro sreo strik' Tadaja.

— Kaki s' ti čoek?! Pa ti to trpiš?! Ma jes' ti pametan?! A nij' ti to ni na diku . . . nije, ne.

Tunjica da razdere sam sebe. Okrene naglo i kao bijesan poleti na Gjurgju.

— Ovamo . . . Gjurgjo. O—va—mo—ô . . . A ona ne može da se sabere od ne-

nadane navale. Nije vjerovala sama sebi. Ona je svoga Tunjicu . . . onoga šutljivoga Tunjicu tako prikovala uza se i držala ga u šaki, da bi prije pomislila: selo će propasti i isčeznuti sa ovoga svijeta, nego što bi joj se oteo iz ruku, promjenio. On kojega je ona za ovo skoro desetak godina navijala kao uru, pa kad hoćeš da ide — ići će, a kada želiš da stane — stat će. Sada je svejedno je li to baš ovaj čas grmi ili se tresu krovovi, ili sve spava i ne misli ni našto, već na počinak mir. Nikako to njoj ne ide u glavu.

A Tunjica se bogme razgoropadio sve jače i jače, a najposlije zgrabio Gjurgju za prsa. I prijetnje sve lete, a bubotci padaju kao kiša.

— Ubi' ču t' . . . ubi' ču t', ako m' sve ne kažeš . . . sve. Više ne mogu, pa eto . . . Dozlogrd'lo m' do nokata . . . i preko glave. Al sadikar . . . sadikar j' prekipilo. Govori . . . govori.

— Ma šta š . . . za Boga . . . šta 'š od mene slabe . . . šta—â . . . ?!

I Gjurgja sve uzmicala natraške i protrnula kao šiba na vodi. Nenadani preokret njezinoga Tunjice osupnuo ju, našao ne-

pripravnu i ona stala uzmicati, iznotavati se prvi put u svome životu.

— 'El ono istina . . . 'el — —

— Ma štâ . . . štâ — â . . .

— Da' ēu t' ja štâ — â . . . dozlogrd'lo m' to već . . . pa 'oš prvo dite . . . prvo — —

Tunjica se naprezao i mučio. Htio je da ju tresne o zid, neka se razmrská, ras-komada . . . i tako da sebi dade oduška, a ovamo opet kolebao izmegju istine i sumnje. Ime pak — onu groznu za njega i ubilačku riječ, nije se usudio da izusti. To je ostavio za Gjurgju . . . ona neka to izusti . . . njom neka se sama osudi. Neka mu to ona kaže, neka prizna svoje nedjelo. Ali kada je i nakon trećega upita ostala Gjurgja kao na silu nevješta svemu i činila se nedužna, nevjna i pri tom se pače grcajući u plaču sve na silu svladavala . . . od časa na čas pače i nasmjehnula — Tunjica planuo kao ris. Lice mu se sve izobličilo i oči samo što ne iskoče. Ruke raširio, pa da će se svom silom baciti na Gjurgju satrti ju, uništiti . . . U taj čas kao da ga nevidljiva sila spriječila u tom naumu: on stane, problijedi kao krpa i neki čudni . . . čudni ga prelje smiješak.

— Nis' ja „gospodin“ . . . pa i 'di m' je bila budali pamet . . . 'di b' „prvo“ bilo moje, kad s' to kupuje otiračem . . . kupuje, indi.

Poslije te zmode pao u sud u prilog Tunjice.

„I ako je po vlastitom priznanju Gjur gje Vidakove rojgene Perošević samo drugo dijete dječarac Mareta od osam godina, potekao iz zakonitoga braka i sin Tunjice Vidakova, odlučeno je pod brojem . . . god . . . mjes . . . dana . . . , da bez privole pomenutoga Tunjice Vidakova ne smije i ni u kojem slučaju ne pripada Gjurgji V . . . r . . . P . . . prvo dijete, dječarac Vlajo, ima mu deset i pô godina . . .“

Tunjica je ovdje znao točno odluku suda na pamet, i ono ostalo svršio u kratko:

— Vlajo i ako nije moj, ne moram joj ga dati. Pa i ne ēu . . . to će užeti sebika za ušur . . . 'oču baš — — — — —

Nekoliko dana kasnije, čuvši Tunjica Vidakov, da je gospodin „vicenšpektor“ (onaj isti gospodin, o kojemu je jednoć sanjao onaj nemili san) uzeo njegovu Gjur-

gju k sebi, kojoj sada svi kažu: „molji'ću, gospoja“ — sune naglo u kuću i nakon jakog dječijeg vriska i zapomaganja istrči opet na ulicu zapuren u licu, sav mamen i kao izvan sebe zakrešti, što mu grlo nosilo:
 — Umro Vlajo . . . umro Vlajo!

KRSITKE.

Kao odsječeno: niti njega, niti nju nijesmo više vigjevali. A nikako, da sebi to protumačimo. Starkelja naš u kući, bać Mataja, kao da je pogagao naše misli.

— Ja, ja, mlada krv, a jako s' vole. Eť to im ne da, da s' pokažu svitu . . . to. Ne treba t' zato o njima voditi računa . . . ne treba. Neka uživaju . . . mlađi s'. A ovamo opet, da . . . nij' ni čudo, da s' četiri miseca kratka . . .

Mjesec dana kasnije -eto Jalše. Sva se užurbala, zaduvala. Ono njezino lice, kao izvaljana pogača, oduljilo se za polak više, a crvenkaste trepavice sve titraju. Nije pravo ni poravnala skute, ni pozdravila, već ravno rasprela.

— Bi' će novosti, bi' će . . .

— A' di. — â?! Brbljušo šljivanska . . .

I Mataja, naćubi usne, a očima zaškiljili oštro i upitljivo.

Nije tako bać Mataja inače nikom običavao, ali njoj gdje je samo mogao.

— Treba t' njoj pokaz'ti zube . . . treba. Vraška j' to žena . . . živa pakost. Laže kad otvori usta i ono što i je, nij' istina, tako mi Boga. Znam ja to, dok je bila 'oš 'volična . . . 'naka od pet — šest godina . . . 'naka ondakar, pa doklem č' gaziti zemlju, 'oće da. A ne bilo j' uskoro . . . ne bilo traga.

I bać' Mataja sve se jače razgoropadio.
— Vražja . . . Pa kako s' samo drži . . . kako. Ko da je vlaška mlada . . . curička. A kad tamо, ima t' ona već sina za ženidbu — za ženidbu. Ko j' to video . . . ja, indi. Patrice . . . patrice pa u klecalā, doklem 'oš ima vremena . . . Bože m' prosti grijе . . . baš tako — — — — — — — — — —

— Bi' će novosti, bi' će . . . opet će Jalša.

I napokon smo sve doznali

A s kakvom je ona to usplahirenosti pripovijedala. Pa onaj izraz radosti i očekivanja.

*
Tomaša Pavožer bijaše kršan momak. Priženio se u kuću Boje. Još dō nedavna kud on tud i ona. Milota ih bilo pogledati. Poslijе svadbe pohodiše i naš „varoš“ i

doniješe mi tada peškir po adetu, kojeg se drži svaka bolja kuća. Kad sam ga poslijе sretao, on samo na brzo pozdravi i ponikne očima kao mlada. A kad bih ga oslovio i spomenuo Boju — odmakne samo rukom, a lice rumeni i blijedi. Ta promjena njegova bivala, što kasnije — to izrazitija. Nekadanja jedrina otišla u nepovrat, postajao ozbiljan, zamišljen. Izlazio bez Boje.

Zazvonilo na jutarnju.

— A kuda ti Tomašu? Pa tako brzo?

— Hval'jn Is's . Boja . . 'oš juče . . .

— Boja? Što Boja?!

A Tomaša sve igra od užbugjenosti Oči mu se cakle a grudi nadimlju jače Sav se preporodio.

— Boja . . . dite . . . sin,

*

Sjutradan slavili u Bojinoj kući krstite. Tko god došao od djece, dobio komadinu pogače, a odrasli gutljaj komovice. Kum bio Mijata Petrov i njegov Pava, a babica šljivanska . . . Jalša — — —

Mijata Petrov premišljavaše od to doba po cijele večeri.

— Sin, eto, da . . . Boja moja imade sina Mitre Tomaša — Miku, a naš učitelj

Radoja . . . indi. A ja — a . . . ja Vanju . . . curu. A teško t' je danas sa divojkama . . . teško j' s njima, vrlo teško čo'ku siromaku. Ovamo da j' poštena, a treba i više rū'a, nešto sitniša, urednu kuću i potkućnicu . . . a ovamo eto momci biraju . . . ko da j' tu šta za birat'. A i slabo s' žene.

— Lipše j' bit' star keša, već mlad apa . . . indi. Ja, ja, a kad s' i žene, jedva što je, a ono putuj u katane, a žena . . .

Mijata se namrči. Znao on u sitnice, kako to biva. Poznavao svaku kuću i rijetko je koja, a da ju nije snašla ista sudbina. Pa uza sve to, što je i on to isto proživio, možda i više, nego drugovi njegovi, nikako mu nije išlo u glavu, da se i on prilagodi tom običaju.

— Ne mora to biti, pa eto. Nije sila . . .

Samo, kako će se on jedini tomu oduprijeti, kada tu ne odlučuje ni otac ni mati, već prilike.

Pa napokon, kada prosci dogju i čim bolji i prije — tim je roditeljima milije.

— Kako t' Bog dade, tako bit mora . . . Id' Boga ti . . .

A onda Mijata samo što ne plane. Riječi mu dolazile same od sebe i on je

samo sipao i sipao. One njegove velike oči samo što iskrjavljene ne iskoče. Dokazivao odlučno i svaku riječ popratio gestom ruku, samo da što bolje dokaže, da on ima pravo. Da on govori istinu. Da kad bi se momci zaista ženili poslije vojništva, da bi bilo i više blagoslova, a i kuća sretnija. Ovako jedva što se momak oženi, — uzmu ga u vojništvo, tu protura tri godine, pa kada se vrati, mjesto tiho zakloniše, nagje razrovanu obitelj . . .

— Nagje sve i sva, samo ništ' dobrog . . . A ni on sam . . . bolestan . . . tko zna . . . pokvaren.

I tako dan na dan, pa nikako, da se otrese tih misli.

— Pust' ti to . . . samo neka j' Vanja zdrava . . . naša j' pa eto

Ali Mijata ni da čuje. On je bio uvjeren, da bi bio što putā zadovoljniji da ima sina, pa kada se već muči, da znade i za koga, ovako . . . I Mijata se šćućuri na hrastovoj klupi, a misli sve naviru . . . naviru same, kao voda, kada probija busenje ili promilja između kamenja.

Glava samo što ne pukne od premisljavanja, a slab je, da se od toga obrani . . .

Kumstvu za volju trebao bi kumove i pregledati No Mijata ohladio u vršenju svoje dužnosti, jer ne može da se svladava. Grize ga i boli, kad mu hvale sina svoga, pa onoga, a sam ga nema. A pretvarati se, to on ne umije . . . ne može . . . ne će.

Njegova Pava bolje je naravi. Slabunjava duduše, ali vazda vesele čudi i na smijana lica. Svoju jedinicu čuva i pazi oko u glavi. A inače: nikada, da bi se ma u čem usprotivila Mijati. Ni u časovima njegove boli . . . njegova premišljavanja. I ona željela sina . . . puste želje. I nekako, kao da se s nemogućnošću složila. Sjeća se ona Bojina prigovaranja

- Pava . . .
- Šta j'?
- Kol'ko s' godina udata?
- Id', boga t', opet 'š . . .
- Ne: opet, već: pitam . . .
- Udata?!
- 'Est.

Pava zastane, a onda je ljubopitno pogleda

- A zašt'?!
- Et' tako, ne mislim zlo' . . .
- Šest godina . . . ravno šest.

— Za Boga! Pa samo jedno dite . . . čuješ . . . da ti . . . Pava.

Pava porumeni,

Kada joj Boja ponovno nabacila u nakani, da je podraži, Boja samo slegla ramenima i kao preko volje joj povjerova, da se osjeća nezdrava . . . sve tamo od porogaja Vanjina. Da pobolijeva.

--- Pa i 'di b' ja . . . ta Bog bi me . . . čista m' duša . . . Sam' da nj' bilo one Jalše . . . nesretne Jalše. Ta j' menika . . . ta — — — — —

Poslije četiri godine.

. . . Prosuli se prvi dani proljeća. U selu oživio i najzabitniji kutić. Sunčane trake griju. Opojni miris novog života budi i obnavlja usnulu prirodu.

Mijata Petrov sabirao zadnju zairu sijena i nekud ko da se istegao za još jedan put, a prosijedio kao ovca.

Našli smo ga, kako kašljaca i isprekidano stenje. Nije nas pravo ni pogledao. A u dvorištu korov još od lanske godine. Zanemareno. Kuća ruševinā. Nered, nečistoća. Blato se okoravilo po njegovu ođelju, a lice mu obrasio čekinjastom bradom puno praha . . . razbaruškana . . . a od

nepranja požutjela, posivila. Šešir sav ispran od kiše, sve se blješti od znoja i masti, ulijepita praha, a surka poiščijana, sva odroncata.

— Mijata . . . Mijata Petrov . . . Mijata. Mijata ni meni ni tebi, nehajno uzdigao glavu, pogleda nas i kao da nas ne poznaje, prigne k radu.

— Ma, strik' Mijata . . . Bog s Vama .

— Eto sam i ja . . . Mijata.

— A - â . . . bilo j' . . . sićam se . . . I Mijata silom naprezao da se sabere, da nam razjasni svoj položaj . . . prošli život.

— Pava . . . no - nosila . . . što B - bog dade i svi - svit - tako. Mi - mijata . . . bilo sre - sretno. Ku - kum kaz'o: ba - bać' Mijata i ispun'la t' se želja. M - ma - a svi . . . A bilo nam je obojici, da zaplaćemo i nikako da se saberemo.

— Do - došlo vrime . . . Pa - Pava vri - vrinsnula i - i . . .

Drugi ju dan sahraniše sa mrtvo - rogjenčetom — — —

— — — Bio je sin.

B O R.

Mareta Perošev i njegova Bistra imali lijepu zidanicu, potkućnicu, oveći šljivik i nešto oranice. Nijesu bili bogati, ali se dalo živjeti „kako Bog zapovida“ i štono se kaže »tako, da se može podržavati stari adet«. Samo . . . samo.

— Komu će to sve . . . komu?

Nagona za stjecanjem ne bijaše ni u jednoga. Šta više, oni to nijesu ni željeli, već »da imadu tol'ko, kol'ko treba«.

Uza sve to, kad bi došao Uskrs, pa gđo o Duhovima, Svi sveti i Božić, uvijek se našlo dosta krupniša, a nikakvih potreba.

— Eto, da j' dice . . . bilo b' i za medenjake, svjećice, zlatne orahe i . . . bor. Bio bi bor, pa makar španu platio upravo peticu, a ne makar kakva zubata grana.*)

*) U okolini Šljivoševaca, uza sve to, što ima vlastelinskih šuma, teško je doći do bora. Kako su sva okolišna mjesta vrlo udaljena od Dônjega Miholca, a i slabo imaju novaca u hrvatskoga seljaka za takve stvari, to umjesto borove grane uzmu drugu koju. Imućnije „gazde“ kupuju doduše bor, ali ga dobro preplaćuju.

O tom su njih dvoje znali maštati po više sati, pa i nekoliko dana neprestano. Konačno bi postali sjetni i tugaljivi, pa bi Maretu izbjegavao Bistru, a ova opet njega. Svaki se žurio poslu, zasukao rukave i u dnevnoj vrevi nastojao ugušiti svoje nezadovoljstvo i tako u radu zaboraviti na sve... baš na sve.

Onda kao naručeno, kad je bila njihova bol najveća, a u kući nesnosna šutnja najduža — eto ti nahrupi čitava graja.

Bistrina sestra, snaš' Pava Gjurokova, udova sa četvero malenih odrpanaca, jedan drugomu sve do uha, i s petim na ruci, zakorači u kuću.

— Eto nas do vas... da s' malo podivanimo. Pa i kud će suza, već na oko. Kuda ču i kome, ako ne vama...

— Indi.

— Pa da, sele.

I Maretu, pa Bistra u svojoj sumornosti ko preko volje povlade rogjaki i ponude sjesti. Dotle djeca ko djeca. Najstariji, Mitre, samo što fićukne preko rašljastih prstiju i namigne braći, a ova udare u svoje diplе.

— Žmire... žmire.

— Deder ti, Imra, broj, a mi ćemo kud koji.

I sada dolazi sigra. Stari zaštute na čas, a veliki Mitre sve se potruške podvlači pod krevet, drugi iza petnjaka, a treći hvata za Maretu.

— Ded' bać' Maretu, pa č' uza te... pod tvoj kaput...

I mali ne čekajući odgovora uvuče se iza legja, pa raširenim se rukama priljubi bać' Mareti uz tijelo. Upravo mu godi životna toplina bać' Maretu.

Kad progje igra, a najmanji Tadaja sav veseo pocikne iza kaputa i izmili kao pravi pobjednik.

— Ev' viš... tu s' ja bio... tu... kod moga bać' Maretu... tu m' bilo bar tolo i lipo...

Poslije par časaka evo ti druga igra. Dosta im je bilo »žmire« u još bolje poznatoj sobi pa će »vatača«. Ona žuta ilovača sve plačka i tutnji pod bosonogim nogama. Jedan trči uzduž, drugi se vere izmegju klupe, a Tadaja povlači bać' Maretu...

— 'Odi... 'odi. Vataj i ti... de, ako mo'š... de.

Bać' Mareta se isprva nećka, ali onda popusti na čas, pa potrči za Tadajom. A mali nevaljalac okretno zagrabi, spuzne pod klupu i otrči na drugu stranu iza Bistre. Čas po čas i Maretu zagje u dječije kolo pa se tu onda uz smijeh i ciku halabući i anjica i vragola . . . baš ko prava djeca. Sve tamo dok snaš' Pave ne zagrmi, da je skoro blizu pozdrav Gospo, pa valja kući. Sada se ustuboči sve jedan za drugim, da je još rano, pa da je sad baš najljepše, i kako već koji . . . Kad ali napokon dogje ipak čas rastanka, evo ti Maretu sav zaprašen skoči u kačaru, pa donosi djeci i suvih kalotina i po koji krkeš, malo čvaraka i što se već nagje za pregristi — — —

Jutro iza posjeta snaš' Pave Bistri, a još više Maretu nešto kao da nedostaje. Pa dok Bistra šutke pritajiva svoju bol i nastoji sitnicama razveseliti svojega druga, dotle Maretu smrkne lice i navuče bore na čelo, i od časa na čas nešto gungja i kao prigovara.

— Šta j' Maretu, šta je?

U polutamnoj je sobi sparina i zagušljivi vonj nabijene ilovače. Zimski traci ulaze kroz nahukano okno i mile po izlizanom

hrastovu stolu. Danja svjetlost još jače razljučuje domara. Uvija kajševe obuće, pa ih priteže uz nogu, a glavu više neg inače sagnuo i okreće od Bistre. Kao da se stidi sam sebe. Izbjegava hotimično sudar s njenim očima. To je njemu već prirogjeno svojstvo sve tamo otposlijevojnikovanja, kad se oženio. Mnogi su u tom gledali luvavost i pretvaranje, pa i podmuklost. A Maretu pogagjao njihove misli. Bila mu riječ na ustima, pa samo da im odgovori. Ali u tom trenu kao da mu zastala u grlu. Zapela. On samo prijegje rukom preko čela, ili pogledi brkove i mahne rukom.

— Treba t' da idem . . . žuri mi se. S Bogom!

U sebi mislio: čemu da odgovara, kad ne bi bilo od hasne. A ne bi ga ni razumjeli. Onda on nije baš od onih rjetilišta koji znadu u par riječi kazati sve. Maretu bi to razlagao nadugo, sve tamo ispočetka, a za oto on nema volje . . . ne će mu se . . . mrzi ga . . . ne može.

On je sebi svijestan samo jednoga, da njegov život nema one prave svrhe, o kojoj je toliko mašao. Ipak nije očajavao posvema.

— Što nij', treba da bude . . . indi.

I Maretu odmah iz prva početka razložio Bistri svoj naum. Njih su dvoje sami, a snaš' Pave ima djece i previše, koje valja i „obuti i osnažiti“. Jedno bi mogli uzeti pod svoje. Ili najstarijega Miltra ili najmlađeg Tadaju.

Živio onda još i muž snaš' Pave. Čovjek trijezno sve razmislio i pristao.

— Nek bude, kad ti mogu pomoći. Valjda tako Bog oće, i treba da bude. Pa neka.

Gjurokovu Bačadžiću bilo, istina Bog, teško oko srca. Ali kud će? Zar glavom kroz zid? Kućarica malena, staja prazna, a od ono malo bašće i „vrtalj“ oranice „tanko s'živi . . . jedva da s' najedeš do sita kru'a“.

— Nek bude, kazala i snaš' Pave, a srce samo da ne pukne.

Došla ona prva noći, kad je trebalo poći. A mali Tadaja sve sklapa ruke i mol;

— 'Oš malčko . . . 'oš malčko. Pričekat će bać Maretu . . . 'oće, dobar je on — —

Odgagjanje se otezalo, pa došao već i gusi mračak, odbila je i pola jedanaesta. Bać Maretu čeka, a Tadaja ne će. Kad je

došlo pod moraš, a mali pao u vrušak, grčevit plač.

— Ma-a-jo-ō . . .

Ne može se to mališa umiriti ni prijetnjama, ni batinama, ničim — — —

— Šta j' Maretu, šta je? — opeć će iza dulje stanke već nestrpljivo Bistra. Ne-moj ako Boga znaš, već kaž', što j', šta je opet?

A on samo mane rukom i usput iz neprilike i od nekoga čudnoga stida posuče brkove.

— Je l' t' šta boli — a?

— B—boli . . . da; al to t' malo pa ništa . . . stara bolest. Već ko da već boli ev' ovdika . . . u glavi.

Bistra odmah sva u strahu.

— Joj, Bože . . . to j' sve . . . to j' ono . . . Pa di boli, 'di?

Mareta se nasmije, pa da prekine porumečeni mir i učini metežu kraj, poskoči, kao da je natrapao na dobru namisao.

— Čuješ, Bistro . . .

— Čujem.

— Kako b' bilo, pa kad već ne će Tadaja, a ono da nam dadu najmlagje . . . Šimetu. A?

Blijedoliki obrazi Bistre ožarili se kao rumene jabuke. Oči joj cakle od uzbudjenosti. Vidi se, da odobrava svaku riječ Maretu. Kao da je istih misli.

— P-pâ . . .

S crkve baš zazvoni. Onaj piskutljivi „cincila“ svojim tugaljivim: cin . . . cin . . . cin . . . stegne i Bistru i Maretu u grlu . . .

— Neko umr'o . . .

— Umr'o . . .

A „cincila“ odmijeva tišinom sanenoga jutra . . . brenca kao grčevito jecanje izgubljenika, koji od boli samo na silu jedva smaže promukle glasove, što odaju životnu snagu — —

Pô sata kasnije bili oboje načistu: Djurokovu Batadžiću pala kap. Brže bolje pokupili najnužnije, pa da se sve uredi i spremi kako se dolikuje i traži adet. Najmlagjega Šimetu uzela Bistra, a ostalu trojicu poveo u kuću sâm Maretu. Dopustio im, da mogu gospodariti po miloj volji u njegovoj sobi. Čim svrši poslove, vratit će se i sâm signirati s njima

A djeca udri onda u anjicanje. Poslije materina plakanja i sami se snuždili, plakali za ocem. Ne shvaćajući zamašaj nenadane nesreće ušutjeli. Šćucurili se kod banjka, pa im dolazak bać' Maretu došao kao naručen — — — — —

Što se više približavalo popodne, to je Maretu grozničavije radio i pripremao kičenje bora. U kuhinji pucketala vatru na banjku. Plamen sve liže uz čagjave kotlove. Sprema Bisira posugje i zdjele. Obrazi joj gore, a neka žurba sve goni sad tamno sad amo. Prigledava na dvorište, pa Šimetu što spava u bešici, onda opet bor, pa razbacane svjećice, papirnate zlatne lance i orahe, jabuke, raznolike medenjake, pa rpu zamotaka.

— Bi' će baš lipo . . . bi' će veselja.

— Hm . . . hm; pa i treba . . . jal' čestito, jal' nikako. Nek vidi, da se brinemo za dite, pa i za druge . . . nek vidi, da se volimo . . . sve.

Kad je prispjela snaš' Pave sa dječicom, kazao je isto. Priopovjedao je sve potanje, kako mali Šimeta dobro napreduje, da rado ide i Bistri i njemu na ruke. Da već polako prohodava i počinje govoriti. Kako je onda zlatan i on zato čini sve, da

mu bude »ko kod kuće . . . ko kod pravoga oca i majke«.

Snaš' Pave slušala pažljivo svaku riječ i primila Maretine riječi kao kad trgovac prima od mušterije svoju tražbinu. Bilo joj teško u prsim, srce plakalo. Voljela bi, da ništa ne čuje ni ne vidi. Ali u takovim časovima doprla bi iznenada halabuka trojice sinova i njoj se učini, da ju ti glasići otreznjuju i osvješćuju. Treba za njih živjeti oni su još nejački, oni potrebaju mnogo toga, dok se za Šimetu brine i Mreta i Bistra, ko pravi otac i majka, koji evo i njoj i ostaloj dječici prireguju radost i sve svoje žrtvuju.

— Hvala t', Mreta, hvala i od Boga plata . . . uvelike me zadužuješ. Ne znam, kako će t' vratiti . . .

Sobom vlada neko svečano raspoloženje. Dječaci sve poskakuju oko punoga stola Kradomice bacaju poglede na okićeni bor, pa na darove. I ne pitajući mnogo svaki grabi svoje, a onda zapitkuju, je li smiju. Bać' Mreta otkimava glavom u znak potvrde kao dozvolu, da mogu uživati po miloj volji, pa dok Bistra pozivlje k stolu, tješi snaš' Pavu i uvjerava je, kako im je

Šimeta za ovo kratko vrijeme upravo prišao srcu. A sam da se ko preporodio, ton i Bistra nekuda lakše idu za poslom, u kući vazda ugodno raspoloženje.

— Sa Šimetom plačemo i pivamo . . . sve. To t' je dite . . . pravi dečko . . . Čekaj samo, dok s' probudi . . . vidit ćeš i sama. Sam' — —

Mreta se uozbilji.

Snaš' Pave ga razumjela, pa kao uvrijegjena stisne usne, a očima žmigne.

— Znam ja . . . nis' ja dite . . . teško mi je . . . al' što će.

A onda otežući nadoda kao preko srca, da će se prema djetetu suzdržavati, pa kako dosada, tako, prema obećanju, neka i ubuduće mali Šimeta zove Mretu ocem, a Bistru majom. Kad bude veći i dogje k razumu, onda će mu se već lako dokazati, da su ga uzeli samo pod svoje, a da mu je ona „rogjena maja“ — — —

U tome se dječarac probudio i saneno prošapće: ma-ma-â . . . ja pa-â . . .

Mreta potrči k bešici, uzme dječarca i predade ga Bistri. Dječarac živo pogleda okolo sebe, punu sobu, pa čas Mretu, Bistru i snaš' Pave. Vidi se, da mu nazoč-

nost sviju godi. Maretu dobacuje meke riječi, pruža po koji krkeš i slatkiš, žena mu isto, ali Šimeta od prvoga trenutka posije za pogledima snaš' Pave.

Gleda Šimetu svojim velikim živim i crnim očicama, pa uz kliktaj pruži ručice snaš' Pavu.

— Ma-ma-â . . . ma-ma â . . .

I Šimeta se priljubio čvrsto uz snaš' Pavu. Glavu zabušio na njene grudi i samo zove: ma-ma â . . . ma-ma-a . . . Na Bistru se ni ne osvrće, a Maretu ne poziva.

Snaš' Pave sva tronuta. Oči joj pune suza.

— Ne mogu, sejo . . . šta š' . . . oprosti. Al maja je maja . . . Ne mogu drukčije . . . uze' ču ga natrag, pa ma kako kuburila . . . moram . . . srce mi ne laže. Ne mogu drukčije . . . pa eto.

* * *

Stalo i svitavati, a Maretu ne će san na oči. Prvi je to badnjak, da je propustio „ponoćku“ i da mu svijeća izgorjela neopazice i on do rano kasnije istom upalio drugu.*)

*) Božićni je običaj, da se na večer upali „badnja svijeća“. Prije nego što izgori, upali se

Soba pusta i prazna. Mir kao u grobu. Badnjak izgorio, a nitko se ne miče. Prijašnja šutnja i tugaljivost uvukli se iznova. Bistra pritajiva šutke bol, pa glavu zabušila u krilo.

Maretu gleda preda se zamućenim očima nekako tupo i bez misli. Onda pogleda bolje: kroz okno se krade prva plavet dana. Šulja se neopazice i osvjetljuje starinske grede i pobijeljene zidove. Na stolu razbacane kašike, noževi, tanjiri . . . zdjela prazna. Po podu zgužvani papiri, raskidane ljepenke od kutija. Tamo amo koji zgnječeni komadić slatkiša, koja papirnata zlatna karika potrganog lancu. Kraj petnjaka čući Bistra. Pognula glavu. Bit će, da je ovaj čas zadrijemala.

Samo on bdije i gleda mrki bor . . . bez božićnjega nakita . . . bez nádâ.

druga, koja gori, dok ne svane. Kako seljaci ne kupuju najfinije vrste svijeća, to treba od prostijih po dvije i po tri za noć. Već prama veličini. — Izgori li svijeća, a da se nije za vremena upalila druga, onda to znači u kući smrt domaćine.

SVAGDANJA PRIČA.

— — — Bila je oniska, debeljušasta, crnih vatreñih i živih očiju, a nasmijanih usta. Kada bi govorila popratila bi nekom odmjerrenom gestom ruke svaku riječ a pri tom bi objesno uzdizala na sve strane okruglu glavu i na čitavom tijelu poigravala. Ni trena nije mirovala. Bila je kao rascvjetani pup ruže — djevojka puna jendra života ... onoga života, koji je vedar kao rano proljetno jutro — — —

— Eto m' . . . eto . . . govorila uzbugjeno, isprekidano.

Gospodin Drago Prejačić se presenetio. Baš je htio da utrne svijeću i da podje na počinak. U to netko zakuca na prozoru. Zakuca jedan put, dva . . . tri puta. Onda jače — oštريje.

— Otvor'te . . . otvor'te . . .

Gospodin Drago Prejačić otvori, a to pred prozorom čeka Gjurgja . . . debeљušasta, crnih, vatreñih i živih očiju — —

Pavica Gjurgja posluživala i pomagala pomivati sugje u župnikovu dvoru. Teško se ona odlučila na tu nezahvalnu radbotu. Služiti . . .

— Ta to j' sramota . . . ko j' to video . . . to j' za bogčad . . . za prosjake. I Gjurgja ne htjede nikako i ako su je zvali sa sviju strana. Uz to su i rodi telji bili odlučni protivnici »služiti kod gospode«, koji »kad mogu sve i svuda, neka s' samikar i služe«. Doseđenici bijahu protivnoga mnijenja. Čemu da djevojka kod kuće ljenčari i za rana se nauči bavljivati? Svakdanju je školu svršila, a i ako mora polazili opetovnicu, to službi ne smeta. Barem će zasluziti za odjeću i ostale sitnarije, kojih djevojkama trebaju na pretek. A što je glavno: naučit će se raditi pa će danas sjutra biti valjana domaćica.

Tvrđokornost domaćih djevojaka nabrzo popusti. One, koje su služile, čim prodje mjesec dana, ponove se ma u čem. Prodje dva mjeseca, a ono i po koja svilena

vrpca u kosi, zatikače, milošiči papuče . . . svega po malo.

— Daj, apo, i ja b' . . . koj' filir . . . samo . . .

— Ne mogu . . . drugi put . . . kad prodam žito.

Kad otac prodao žito, a Gjurgja već čeka.

— Daj, apo dragi sadikar . . . sad imaš.

A »apo«, da ispuni obećanje i da se riješi Gjurgje, dade joj nešto sitniša, kojim nije bilo moguće kupiti ni češalj za glavu, a kamo li raznik cvjetića na mjedenoj niti pa komadič svilene trake i tolikih drugih stvari, koje su vazda bile Gjurgji na umu.

— Nij' to ništa . . . šta mi 'asni bit zadrugarska cura, kad s' ne moš kupit ni ono malo trulja . . . a gle one . . . one tamo Švabice . . . kako s' kingjure narožane

. . . Jedna lipša od druge . . . A samo . . . samekar sve kupe . . . pa kako 'oće i što, bome. Poslije takvih prigovora, koje bi ona bila rado izustila baš i samom oču, a ako bude prilika i gazdič zadruge, starom Franji . . . obično se ozbiljno zamislila, kako bi trebalo svemu tomu učiniti kraj . . . što prije, to bolje.

— Treba će otić u službu . . . gospodi . . . a da. Ist'na, nj' lipo . . . Zar je tako lipše 'odati bez ičega, pa da ti s' svi smiju i rugaju? Je l' to lipše? Nek oni govore što 'oće . . . neka Otić će ja . . . 'oću. Ne će to niko ni znati, a kad se sazna, govor't će: dan, dva, a onda ušutit . . . Jednom s' zašutit mora. A onda će biti i para i ru'a Pa kada s' nakupi dosta, ne moram više služiti . . . pa eto . . . tako će ja . . . tako.

Propitkivanjem dočuje, da u župskom dvoru treba djevojka. Gjurgja se najav pa kako je bila iz dobre kuće, kućanica je primi — — — — — — — —

Nadošlo pokladno vrijeme . . . a Gjurgja pokadšto izmakla na koji sat. Pred suton krišom se povratila dvostruko nasmijana i dobre volje Kućanica to opazila tek dan poslije poklada.

— Stjepane — è . . . Gdje je Gjurgja?

— A — a . . . evo me . . . molim — zvonar se postavi •službouljudno• na raspolaganje, da sasluša zapovjed.

— Gdje je Gjurgja? Zovem je već po sata i ni otkuda glasa

— 'Oć ja odma . . . pogledat' će po selu, da nj' o'šla куд на prelo — —

Za po sata eto i Gjurgje i Stjepana.

— Bila j' kod Gjuroković . . .

— A što ti tamo tražiš? Sto? Pa sada, kada se smračiva? To nije slobodno u takvoj kući . . . to nije iijepo. Ili budi poštena i služi poštено, ili — —

Gjurgja se pokunjila. Prekoravala se, što nije bolje pazila, pa joj ne bi ušli u trag . . .

Iste večeri pripazivao je Stjepan (da-kako po nalogu) i prije, nego je otisao svojoj kući, zaključa sva vrata.

Sjutra rano pripovijedao Stjepan megju inim ovu novicu:

— Znat', gospo, Gjurgja j' bila u maškarama . . . da, da, u maškarama. Bila j', pa . . . obukla s' u momka, pa ludovala. Tako m' — —

— No, no . . . Stjepane.

— Al' kad Vam kažem . . . ludovala kô pravi momak . . . Išla j' po selu čitavo posli podne i štipala i anj cala s' svakim . . . i s curama i momcima. Cure mislike, da j' to Gjurokov Ivoš . . . onaj brbljavi Ivoš . . . znat', što j, krao lemo-

zinu svetoga Antuna . . . Mislili, da j' on, a to Gjurgja . . . baš ona glavom. Hja (i Stjepan zavrти značajno prstima po zraku) . . . hja — sam' ako nj' zaš'o u nju onaj rogati . . . ako nj'. Previše ona s Ivošem . . . previše. A on ni ne misli da s' ženi.

— Vald' nisam lud . . . Što č' meni, Gjurgja kô žena — â?! Id' boga t', nj' Ivoš lud, pa da sebi vraka naprti na legja . . . Et' tako on meni. Tako m' — — Jà, al' ona . . . Gjurgja misli, pa ga miti i nudi mu se . . . nudi — — —

Te iste večeri zaključao i opet Stjepan sva vrata, a sama kućanica legla u istu sobu sa Gjurgjom. Ona je megjutim legla mnogo ranije . . . Njezino lijepo lice činilo se mnogo ljepšim, a onaj bezbrižni smiješak — bezbrižnijim. Okrenuta bijaše prama kućaničinoj postelji, dihalo glasno, a slica znoj sve curi . . . curi . . .

— Eto spava, vidim . . . Kako samo slatko . . . pravo dijete . . . nevinašće. Samo da onaj Stjepan ono sve možda ne laže? Tko zna? Ta ljudi su pakosni, zli. Možda mu je trn u oku baš ova djevojka

. . . Možda zato, što ne će s njim . . . da — — Zli su ljudi, a pogotovo oni laki muškarački pogledi, koji vazda vrebaju i traže kao kopci . . . Tko zna?! Ako je tako, pokazat će mu ja već vrata. Baš mi je milo . . . i sve mi se čini, bit će tako, kako ja mislim . . . baš tako.

I zadovoljna sama sobom okrene se na drugu stranu. Umor i dnevni rad zatvori joj utrugjene vegje. I naskoro oglasi se promuklim, prekidanim hrkanjem.

— A — â . . . to j' dobro. Spava — — — Gjurgja otvorí vegje i otare znoj . . . Tiho se obuče, a onda otvorí već prije otkvačeni prozor.

A vani se sterala tiha mjeseca noć. Bljedoliki traci padali su na pregršti po bujnoj zeleni i malim horovima u skladnom perivoju župnoga dvora. Daleko tamno iza ukrasnoga dravlja provirivao ponosan starinski toranj seoske crkvice, okružen vitim jablanima, sa neke četiri goleme lipe i orijaškom orahovom krošnjom, kojoj su grane sezale do crkvene strehe . . . Mješecinom rasvjetljenu noć prekidao časo-

mice lavež pasa i ono vrpoljenje i šuškanje goveda na stelji u stajama . . .

Tiho i s nekom proračunanim oprezenošću iskorači Gjurgja kroz grozer, a onda skupivši lako suknju, potrči naglo put bušćina. Trčala je s nekom lakoćom, a onda skrenula prema kurjakovu toru do ulicâ.

Duge i široke livade protegle s jedne i druge strane državnog druma.

Pogled je ljeti vrlo lijep na bujne one trave, iz koje se šarenim poljsko cvijeće, a tamo amo kao da su vinogradi — rašljastim kôcima ograjeni — protežu se torovi. Kraj svakoga tora stoji veličanstveno i kao kakav stražar — gjerma, a blizu tora samoga — slamlnata koliba za pazitelja govedâ . . .

Pred slamnatom kolibom, na malo razstrte slame i letnika spavao te noći Gjurjakov Ivoš. Pokrio se rogoznom hasurom, a blizu njega skutrio se njegov bundaš Grun.

Zamijetivši ovaj šuštanje i koračaje Gjurgjene odmah zalaje i potrči pred nju ali u isti čas veselo zaskakuće i otrči do gazde, koji je ležao u tvrdnu snu.

— Ivoše . . . Ivoše — ê . . .

— — mu-û . . . uuu-û . . . — zabruje u to goveda iz tora i po koja klepka zacinka onim promuklim i jednoličnim glasom, a onda zagluši sve . . sve i samo prežvakivanje marve odjekuje kao da netko struže . . . hropče . . . struže isprekidano . . .

— Ivoše . . . Ivoše — ê . . .

— Ahm . . . a-â . . .

— Ivoše . . . ja s' . . de — —

— Ma-â . . pust' me . . . spa— am . . .

— Ivoše . . . de s' probudi . . . brzo . . . žuri mi se . . . 'oć — —

— Šta — â ?!

— Da računam stobom . . . Ivoše — ê. I Ivoš se pridigne onako besvjesno . . . saneno.

A Gjurgja sva dršće u tijelu. Onako lako obučena nagnе se nad Ivošem i desnicom potrepta ga po ramenu.

— Pa dè, dè . . . I Ivoš ubrzo rastrijezniuvši se obuhvati Gjurgju. Dè, Gjurgja . . . sjedi. Evo tu kraj meneka . . . dè.

— Ne, ne . . .

— Al' dè . . . sed' samo . . . ev' ovdij.

A onda ju, ne čekajući njezinu privolu, obuhvati objema rukama i čvrsto zagrlivši pritegne je k sebi . . .

— Gjurgjo, Gjurgjo . . . dè . . . ovako . . . Stiskavajući je na prsa sve čvršće . . . toplije . . . cjelevaše joj usne . . . one tople i nabrekle usne — —

— Pust' . . . pust' . . . Nis' ja više tvoja Gjurgja, ajà. I ne c' više ni da budem . . . viš' nikada. Sam — —

— Ma Gjurgjo . . . ne bud' . . . ja . . . Ivoš ju ne puštaše iz ruku.

— Pust' . . . Ivoše . . . ja t' više ne volim . . . pust' . . .

— Ne, ne . . . ne mogu . . . de — —

Videći Ivoš, da tu više nema šale popusti je ljutit . . . sav bijesan . . .

— Pa kaži . . . šta j' — šta — a?!

— Ti s' kazo — — —

— Šta s' kazo?!

— Ti s' kazo Stjepanu — —

— 'Est

— 'Esi?!. . .

— Pa da . . . al' zato . . . ipak . . . Dè, sidi sadikar na moje krilo . . . et' tako . . . ne bud' — —

— Šta — â? Zar ja — â? Ja — â?!

. . . Nikada . . . viš' — ni — ka — da — a — — —

I hitro kao munja, a uvrijegjena kao razljjućena lavica istrgnje se iz strastvenog zagrljaja, gurne Ivoša svom jakošeu na stranu i okrene natrag u selo. Mahnitom brzinom trčala je preko busa i krtičnjaka do stana gospodina Drage Prečajića . . .

Bila je kao ofurena. Onako puna uzburkanih čuvstava htjela je u prvom namumu i srvanosti skočiti u Karašicu i tako sebi oduzeti život. Bilo joj je da svisne od ljubavne boli. Eto, sada je dočula i od njega i on je sam potvrdio da je istina što je čula prisluskivajući, kada je Stjepan govorio njezinoj gospodarici. Ona je Ivošu za ljubav učinila sve i žrtvovala toliko, ali ovo podnijeti nije mogla. Ovo je bio za nju golem udarac, kojega ona pregorjeti nije mogla . . . nije . . . nikako . . .

— Ne ubiti svoj život . . . ne, ne; osvetit' ču se njemu . . . njemu. 'Oću. Sad o'ma . . . o'ma.

I Gjurgja pokuca na prozoru gospodina Drage Prejačića jedanput, dva . . . tri puta — —

— Otvor'te . . . otvor'te . . .

A kada je napokon gospodin Drago
Prečajić otvorio, gukne i tiho i zamamivo,
prijeteći mu se:

— Ali: pst . . . sss—s . . . nikom' ni
riči, jal' — — —

Unišavši u stan Prejačića, drhtala je
po čitavom tijelu, a grudi poskakivahu uz-
bugjeno. Neka tjeskoba pa nemir, stid —
šta li? — sapinjao je cijelu, ali strast —
ona topla i slijepa strast provali . . . Pro-
vali i stane je kidati . . . razoravati . . .

— Ali: gospod'n Dragoša . . . nikom
ni — — —

— Nijesam ja valjda dijete . . . znam
ja . . . I gospodin se Dragoša dobroćudno
nasmiješi . . . nasmiješi slatko i od srca,
pritvori i zaključa vrata, a onda utrne
svjetlo

— Sam da ne zaspimo . . . do onamo
po na treću.

— Pô na treću . . . dobro.

— Onda moram kući na pos'o.

— Pô na treću — — —

Gospodin Drago ili kako ga njegovi
vršnjaci, koji su mu bili drugovi u pučkoj
školi, znadu kazati gospod'n Dragata Dra-

goša — sâm sobom nije bio na čistu.
Ovaj nagli preokret u njegovu životu bio
je zaista »drugi život. Dosele je on do
duše rado pogledavao svaku mlagju pa i
stariju djevojku, snašu, udovicu . . . šalio
se s njima, ali da i one onako same od
sebe, bez zadirkivanja, bez moljakanja i
no . . . da . . . To je bio prvi slučaj. I eto,
to ga je u onoj neizvjesnosti dojakošnjega
života, o kojem je on stao nešto dublje
razmišljavati, sasvim učinio drugim čo-
vjekom. Njegovo »ja« poskočilo za ne-
koliko stupanja više, a samoćustvo i ona
tobožja o veličini svoje osobe, pa koliko
on vrijedi u očima ženskoga svijeta, kada
mu tu svoju naklonost i djelom pokazuju
(on je to prenosio u duhu i na duhu i
na druge još osobe) uvriježilo se duboko
u svakoj njegovoj pomisli željici, zvanič-
nom i sitnom radu . . .

Svuda je on odselegleda o samoga sebe.
Njegovo »ja« bilo mu nada sve milo i ve-
selio se . . . veselio od srca, kada je komadić
od toga mogao bilo riječju bilo ša-
lom priuštiti ma kome. Zaboravio i na ne-
pogode svojih novčanih prilika i na sve
nezgode i neprilike ove suzne doline . . .

na sve. Gospodin Dragoša osjećao se zadovoljnim, sretnim. U ovom, za drugoga tako neznatnom svijetu, on je našao sve i odlučio: ne posizati ni za čim drugim.

Treba se okaniti svega što je nedokučivo, pa umjeti uživati u onom, što ti godi, što te zadovoljava, makar to baš bilo i časomično. Dosta . . . dosta je to. Ne treba od života tražiti više, nego što je moguće. Skutri se makar i u malome, drži mnogo do sebe, a najviše do vanjštine, pa si onda velik i u široj publici, pristupa imаш svuda. Za poklonike te onda nije brige. Ti će se već onda sami javljati. Evo početak je tu. A to će se već nastaviti dalje samo od sebe. Samo treba ustrajati i sve polako . . . sve polako.

Tako je od prilike umovao odmah dugi dan kada je prvi put ostavila njegovu sobu Gjurgja, ona ljepušasta Gjurgja nasmijanih i živih očiju, koje su se u osta-lom gospodinu Dragošu vrlo svigjale, kao i cijela njezina ljepušasta pojava.

Da se pak prema njoj ne pokaže ne-zahvalnikom, odlučio je za sada manje se šaliti s drugima i držati se više ozbiljno,

a iz kojekakvih zakuta sasvim se povući natrag.

Dragoša je već unaprije s nekom ve-selošću gledao, kako će mu to mnogi za mjeriti, najpače »narod«, kod kojeg je on dosele bio vrlo cijenjen. Pogotovo ženski »narod«, kod kojeg je njegov razgovor bio vazda najljubезнije saslušan, a on sam vrlo lijepo primljen.

Pa onda još ono drugo — —

— Ako već 'oš skim . . . a ti de s go-spod'nom, a ne ma s kim . . . et' na primjer gospd'n Drageta, Dragoša . . . i on voli žene. A on je barem naš . . . naš čovo . . .

Tako su govorili u selu općine, a i pokrajnjim selima .

Drago je bio jedinac u kovača Preča-jića, koji je bio poznatiji u cijeloj okolici po imenu kovač Tomica. Bio to čovjek šutljiv i vazda smrknut. Koraca pogнуте glave i nikada od njega koja vedra i raz-govorna riječ. Držao mnogo do gospode, a i sam odbacio opanke i seljačku nošnju, pa obukao tjesne hlače i obuo čizme. Ne-djeljom je pače natakao na nos neke okrugle naočale i držao se ukočenije neg

u ostale dane. Kovačiju radio zimi redovito, a ljeti, kada je i sam imao dosta poljskih poslova, samo za gospodštu i gotov novac.

Dabome, da siromah seljak nema u proljeću i ljeti novaca, a kola se preko zime rasklimaju, treba potkivati konje, pa opraviti plug i druge gospodarske strojeve, a Tomica na vjeru neće, drugoga pak osim njega nema.

— Dè, Tomice, tako t' Boga . . plati' ču pošteno . . tamo o Mjolju —

— Ne mogu . . imam drugog' posla . . Ajd' ajd —

— Al' treba m' . . . kako će raditi?!

— Ja, kad ti treba, a ti plati.
Seljak se zamisli.

— Za svaku krunu jedna nadnica.

— Malo j' . . .

— Pa dvi . . . kad bude trebalo . . .

— Al' kad bud meni trebala — —

— Kako reko . . . evo ruke.

I tako kovač Tomica smogao i soka i smoka.

Kako mu žena umrla u porodu, pa ostavila nejačka, Tomica uzeo u kuću neku ostarjelu rodjakinju, da ga poslužuje, a

sam stao živiti za svojega sina. Išao češće u crkvu, a pokad što znao kupiti i po koji duplir za oltar svetoga Antuna. Na spomen prve godišnjice narodjenja Drage nabavio za crkvu dva keruba. Kako se druge nedjelje slavio god u selu i tom zgodom javno mjesni župnik pohvalio njegovu plemenitu darežljivost — kovač je Tomica porastao u očima seljana.

— To j' čoek . . . pravi čoek . . . naš čoek . . . kad on tako za crkvu, 'oč'mo i mi za njega . . .

A Drago rastao kao kopriva. Bio je živ, objestan dječarac, ali u školi valjano i dobro djače. Starkelja učitelj hvalio ga kao najboljega učenika, koji je bio u njegovoј školi.

— Treba to dijete poslati u velike škole . . .

— Treba Tomice, valjalo bi to . . učini . . možeš. A napokon i dao ti je Bog, pa imaš i od čega. Dè, Tomice, želimo ti dobro . . . samo dobro.

I župnik i učitelj nagovarali kovača

— Pa eto, ja sam star, trebat će mi zamjenik — govorio učitelj.

— Istina je, dragi moj prijatelju, ti si

star, pa će trebati selu opet valjan i mlad učitelj. A napokon . . . eto i ja već nogom koracam u grob . . . Trebat će i meni ako ne zamjenika, a ono kapelana, koji e mić olakšati posao.

I tako kovač bio u dileni. Eto zgodne prilike, kud će bolje. Trebat će vremenom selu učitelj, pa kapelan . . . a jednoć . . možda . . . i župnik. Eto za njegova sina. Sad samo što i kako. Lijepo je i jedno i drugo zvanje. Pa zašto ne bi ono, koje je bolje i ljepše i unosnije. Ono, ono. . . Neka on bude svećenik . . . valjan svećenik. To je zaista uzvišeno zvanje. . . Ta to — —

— O Bože, 'kol'ka će to biti sreća . . . pa čast.

Druge godine već je Drago polazio prvu gimnaziju i učio latinski. I išlo to . . išlo. Prvu, pa drugu preturio lijepo i s dobroim uspjehom, a onda stupio u treću godinu velikih škola. Sada je postao već i »mladi gospodin« pa kako je kao takav pronikao u gradski život, zaželio i više »džepaša«, bolje odijelo.

Slučaj htjede, da je stanovao s nekim učiteljskim pripravnikom trećega tečaja.

Dragovali onako po djački. Drago kao mlađi rado se povodio za svojim sustanom, pa polazio i kazalište, malo na šetnju pa u djačka društva. Napastovao oca dan na dan, dok mu se ovaj napokon nije odazvao i poslao oveću svotu novaca, za koju Drago sebi kupio lijepu tamburicu i knjigu kajda. I bio sav veseo što će odsele uz višeškolce i maturante pohagjati djačka društva i tamburati. Bilo tu onda i glazbenoga užitka, onoga prvoga djačkoga poletnoga užitka, pa večernjih serenada, koje su se kad i kad znale provući i preko po noći, pa na koncu godine zabave i veselice u dobrotvorne svrhe . . . konac konca bio je taj, da je pred uskrs došla od ravnateljstva u selo opomena iz nekoliko predmeta. Nesretna ona djačka »rudsudnica« . . .

I dok je župnik kimao glacom, da to nije dobro, tim više, što je tu bio i latinski, pa grčki jezik, Drago je po djački razlagao, da to nije ništa . . . baš ništa.

— To mi djaci i ne gledamo . . . ne vodimo o tom brige. Krivi su profesori: Keca, Ajas, pa . . . i Drago stao nabrajati

razna imena, kojima okrstiše svoje profesoare — — —

Prošla školska godina, a Drago dobio ravno drugi red iz dva predmeta: latinsko-ga i grčkoga jezika.

Ta sramota, pa prigovori. Stari Tomica da pukne od ljtutine.

— Eto . . . šta će sadikar biti — šta — â?! Odoše moji novci . . . bijeli moji novci. Imat ću iškolovana gospodina, bavdavadižju . . . balandru. Eto . . . a sve j' to kriv naš popo i učo . . . baš oni. Šta su me do vraga nagovarali . . . Nis' trebali, pa ne b' svega toga bilo.

Kad čuo za to i župnik i učitelj, mireli Tomicu na sve moguće načine, da se to dogadja i drugim učenicima i da ne će smetati dalnjem školovanju u toliko, jer Drago to može popraviti. Gubitak je tu samo jedna godina dana . . .

Iz ove neugodnosti i neprilike izvukao se sam Drago. Napisao molbu na vladu i dobio dozvolu, da se može upisati u učiteljsku školu.

»Dragi i mili oče, postat ću učitelj. Iskreno, da ti kažem, meni se to zvanje svidja. Sviđa mi se bolje i od svećeničko-

ga, za koje ja ne bih nikada bio sve da sam dobio i izvrsno iz latinskoga jezika. Još nešto. Da postanem svećenik trebalo bih svršiti gimnazijsku maturu, a poslije ove četiri godine teološke nauke. To je skupa još osam godina. A to nije šala! Za osam godina valja kud i kamo dublje za grabiti u džep, već za četiri. Pa onda, moli te, dragi oče, uzmimo da svršim teologiju. Naš je velečasni zdrav i jak kao kremen. Svećenici ni ne umiru baš tako brzo, pa bi mi se lako dogodilo, da bih prema tvojoj želji, kad želiš, da služujem u rodnom selu, mogo biti vječiti kapelan. A biti kapelan za uvijek i izgubiti nadu skoro postati župnik — znam da i ti ne bi htio. Ovako je to sasvim drukčije, kako sam ja sebi udesio. Upisao sam se u učiteljsku školu, koju moram polaziti samo četiri godine. S gospodinom ravnateljem već sam govorio i učinio sam vrlo dobar utisak na njega. On se uopće začudio, kada je vidio da imam iz vladanja uzorno. Za ona dva druga reda (iz lat. i grč.) namješio se i rekao: »Dragi moj amice, ovo iz latinskoga i grčkoga ništa ne smeta; zato Vi možete biti vrlo dobar učitelj.

To su u ostalom mrtvi jezici, pak uza sve to što mnogi iz njih imadu veoma dobro i izvrsno, ne znaju ni latinski ni grčki*. Tako on, a ja mislim, da se i bez toga može živjeti, pa da ne treba da te zaboli glava.

Onda još nešto. Imam nade i gosp. ravnatelj obećao mi za stalno (ovu je zadnju riječ Drago nekoliko puta podvukao), da će dobiti godišnju potporu od visoke vlade. A ta ti dragi moj apo, iznaša ništa manje već dvije stotine i četrdeset kruna. A to nije šala. Dobit će uz to i besplatno sve knjige. Za stan sam se takogjer pobrinuo. Jelo će imati besplatno u muškom sirotištu, a stan sam dobio besplatno kod neke obitelji, u kojoj će obučavati jednoga učenika. Primi za sada . . . itd. — itd.

— A — â . . .

Kovač Tomica raskolačio oči i nikako da se načudi svemu i svačemu.

— Pametno j' to dite . . . valja mu glava. I bolje j' tako . . . sto puta bolje. Ima u njega više pameti već i u našega pope i starkelja uče . . . ima, boga mi kad je on to tako lipo sve sam uredio . . . baš sve. Pa ondakar mene to ne će' ko-

štati ni filira. Za onaj novac, koj' bih mu moro dati — metat će na stranu i zaoditi ga ko kakovu mladu . . . 'oču, duše mi . . .

Još iste večeri otisao župniku i učitelju i sav veseo sve im saopćio . . . sve.

One četiri godine u preparandiji proveo je vrlo lijepo. Kako je bio od naravi dosta darovit, a učitelji većim dijelom dobričine, koji računaju prema onoj: kad smo ga propustili u prvoj, drugoj, pa u trećoj godini, treba propustiti i u četvrtoj; ne treba mladića utući . . . nije se baš utrudio od učenja. Uz to je štipendiju ubrao, jelo dobivao, dobivao i dosta džepaša, a u stanu ga i domaćina i domaćica mitili ne toliko što je obučavao njihova sina, već što su imali nadobudnu kćerku, za koju — tako su barem oni računali — bio bi Drago sasvim pristala i zgodna partija. Ta danas ženske i onako imadu slabe prilike za udaju. Svejedno je to, ima li ona novaca ili ne, kad se mladići uopće nerado žene. Iznimke su tu učitelji . . . mladi, poletni učitelji. Oni svrše u najljepšoj dobi učiteljsku školu, pa čim dobije mjesto — imadu stalani kruh*.

Istina, taj stalani kruh nije baš bog zna kako zamašćen ali nije ni vrag tako crn, kako ga slikaju. A napokon tu odlučuju i prilike . . . prijatelji . . . koneksije . . . šanse . . . itd. A za sve to bilo je dobra zgođa u Drage Prečajića.

A mlađi gospodin Drago Prečajić kao da je to i sam znao i zato se vrlo oprezno vladao i pazio na svaki svoj kret kako u školi tako i na domu, na zabavama privatnim i javnim. A toga je bilo na pretek. Dakako, da o tome nijesu mogli voditi računa sami učitelji i za to im se to nije ni upisivalo u grijeh. Ali djaci . . . djaci. To je u ostalom sam Drago opazio odmah u početku i da nije imao drugi red, on bi bio drugi dan pobegao iz preparandije, ali ovako . . . Šta je mogao ino da uradi, već da se prepusti sodbini? Tješio se sam kako je najbolje znao i mislio: Ta nijesam ja sam . . . ima tu i stotine drugih. Pa kada su svi ovi zadovoljni i bit će svojom sudsbinom zadovoljni, treba da budem i ja. Čemu biti bijela vrana među crnima? Čemu život u maštiji graditi ljepšim i drukčijim, kad je sve onako laž i prijevara . . . malenkost, ništelnost. Treba se u malome zadovoljiti.

Te misli stale u njemu vriježiti već od onoga časa, kada je bio zapao svojom zlom kobi u »refugium peccatorum«.

Svršivši zato preparandiju prva mu je briga bila, da se otrese od svega onoga, što bi mu u kasnijem životu moglo donijeti bilo neprilika, bilo kakvih neugodnosti. A velikih briga ozbiljno mu zadavaše kćerka stanodavčeva. Oni su s nekim pravom sasvim ozbiljno računali: »naš budući zet«. I imalo bi to možda i zlih posljedica da nije sam Drago posve energično izjavio, da se on ne misli »odmah čim dobije mjesto oženiti«, ali on to zato ne misli opet sasvim napustiti.

I zato domaćin i domaćica mnijući i računajući sasvim ozbiljno i da ne treba u takvima stvarima odveć nagliti, a opet, da se ne zamjere svom »budućem zetu«, odrabivali su svaku njegovu riječ, nudeći mu unaprijed svoju ljubav i prijateljstvo.

Kada je pak Drago Prečajić naskoro zatim bio namjesnič, a onda kroz prijateljstvo župnikovo (šanse, koneksije, milo za drago itd.) — naskoro i pravim učiteljem, i listovi sve jedan za drugim stizali

od željkovane zaručnice, Drago oštro i odrješito izjavi pismeno:

»Visokopoštovani gospodine i gospodi! Budući da će se ovđe za koji dan zaručiti s jednom uglednom gospodičnom, zamolio bih Vas, da me gospodična kćerka poštedi tolikim dopisnim kartama jer bi mi to moglo naškoditi mom dobrom glasu. A znate, da mi je odvajkada poštenje najmilije . . . Zahvaljući na Vašoj dobroti una-prijed, jesam Vaš odani poštovatelj

Drago Prečajić.

Vrijeme prolazilo, pa čim je gospodin Drago Prečajić prokuburio definitivu i stekao naslov »pravoga« — zakopao sve svoje uspomene iz mladih dana i upustio se životu . . . onom ladanjskom životu, koji prolazi od dana u dan bez bure i oluje . . . tih, a odmjereno bez osobitih želja i nada . . . U zvanju radi što možeš i da ne zapinje, a inače gdje bolje tu dulje, dobro prijateljstvo, pun sto, čaše i što već tomu pripada . . .

— Gospod'n Dragoša . . . naš čovo . . . naše dite — — — eto.

I u tom životarenju i sveopćoj pažnji

od sviju došao je i dan pun novoga života . . . došla Gjurgja.

EPILOG.

Baš nekako poslije jednogodišnjeg poznanstva sa Gjurgjom isčekivao ju je i opet nestrpljivo . . . jako nestrpljivo. Prvi traci sutona spuštali se sanjivo i povlačili svojom zamamljivošću kroz rašljasta granje i milili po udobnom sobnom namještanju. Gospodin Drago čekao je . . . čekao. Svaki čas protegao se u dva, svaki sat u dva sata, a čitavo vrijeme u vječnost. Nikako da se kazalo na uri pomakne. Isčekivanje to prešlo u neizvjesnost i Prečajić pošalje po školskoga podvornika.

— Dederte, molim Vas Gjuro, otidjite po nju . . . Kažite joj, da odmah dodje . . . da ju čekam.

— 'Oče Gjuka . . . o'ma; molji'ću . . . o'ma. Podvornik ode.

Gospodin Prečajić čekao i čekao. U nestrpljivu isčekivanju bavio se mišlju u nedavnu prošlost . . . u vrijeme, dok je još Gjurgji skidao udvorno šešir.

— Hvaljen Isus . . .

— Gjurgjo . . . dè, ne budi luda Nije-

sam ja valjda ljudožder. Dodji danas malo k meni . . . samo malo. Imam s tobom ve- likoga divana . . . dodji!

— A — â . . . be — ê . . . I Gjurgja mu isplazi jezik. Bi l' gospod'ne . . . bi l' . . . ?! Doć' ču . . . ako še fige. Nà . . . ha — ha — ha — a. I ona onako sva objesna odsakakuta svojim putom, a Drago postidjen vrati se kući. Srećom nije ga niko opazio.

Drugi put smislio biti prepredeniji. Čim je opazio — a svijela mu se ona jako — ravno on do nje. Obzirno ju zaustavi, a onda joj pruži zamot sa slatkišima.

— Izvoli, Gjurgjo . . . pa dodji danas. Lijepo te molim dodji. Ne budi — — —

Gjurgja zgrabi zamot, istrgne mu se iz ruku i zahijoće porugljivo

— Fige . . . fige . . . fige . . . Ako t' ne treba . . . jok! Ha—ha—ha—a . . . i—hi—hi—i—i . . .

Gospodin se Prečajić razgnjevio. Uvi dio je, da je šaleći se s njom izigrao sama sebe. Ljutio se i grizao se u dušu i pri govarao sebi, kako je mogao biti tako ne oprezan, pa upuštati se javno s »prosto tom« — on, gospodin . . . Tko je to vi-

dio? A nije ni vrijedno prljati svoju čast na takav način i plaćati za takvu neznatnu robu tako skup novac. To je zaista nesmisao i krajnja glupost. Pogotovo je to za njega, u kojega oči upire cijelo selo, pa mnoga snaša, udovica, djevojka . . . malo drukčije od jedne Gjurgje.

Pa onda, kako bi to moglo imati zlih posljedica. Gjurgja nije kao druge, što znadu pametno šutjeti. U svojoj nesmotrenosti mogla bi šta izlanuti. Recimo na primjer pred školskim odbornicima, župnikom ili pred kim drugim, koji vedri i oblači . . . Eto ti onda sramote, neprilike . . . a tko zna, da li tu ne bi trpio i on sam kao službenik . . . služba . . . kruh . . . sve.

— Ne, ne; nije ona toliko vrijedna.

I Drago Prečajić prestao je od to doba očijukati s Gjurgjom. Pogledavao ju doduše i milo i smješljivo, ali je nije izazivao Nije, i ostao je dosljedan . . .

Onda je došla ona noć . . . ono iz medju Gjurgje i lvoša, i—i . . .

On je to nazivao dugim i lijepim svojim životom — — — — — — — — — —

U to se otvore vrata i otrcani Gjuro unigje lijeno.

- No?!
- Gjuro slegne ramenima.
- No, što je... gdje je... hoće li skoro doći?!
- Molji ču... o'šla...
- Je li pošla već... ide?!
- Molji ču... ne mož'... indi...
- A zašto? Kako? Govori jasnije, razumljivije!
- Kažu, da j' o'šla... ne znajući kud ni kamo Nema j' tu u selu. 'oš juče o'šla Gjurgja. Iako kaz'o Stjepan — —
- Šta—â?! — i gospodin Drago iz beći oči. Zar Stjepan... zvonar?!
- Indi... kaz'o j' on to... i nešt ko o Vama pa o ašikovanju... pa da j' Gjurgja s Vama — — — istjerali ju o'ma... adà.
- Šta—â... župnik — i on zna... i on?! —
- I gospodin Drago Prečajić zatetura, a tijelom mu prostruji grozničava trzavica. Tresao se pun neke bojazni, a neki pritajeni strah dolazio ve bliže... bliže. Stao mu mučiti i dušu i tijelo i njegovo se oko zamuti... osuzi...
- Svega toga nije trebalo biti... svega.

Kada je nekoliko dana zatim dobio premještaj ureda radi na tužbu podignutu od nekih školskih odbornika i općinskih zastupnika radi nemoralna ponašanja, koje je na uštrb uzgojno-moralnom obrazovanju mladeži — čudno se smješio gospodin Drago Prečajić.

U seoskoj „Velikoj gostonici“ slavio je „oproštaj“ od svojih prijatelja i dobrano prednjačio u društvu kako se treba vladati. „Szent János“ pio se stojećke nekoliko puta, a gospodin Prečajić malne svaki svoj govor završio jednim te istim riječima:

— No, radi onog derišteta toliko galamiti... to je zaista bilo suvišno... baš suvišno.

— Kako? Zašto? žestio se mjesni gostoničar, koji je u gospodinu Prečajiću — pogotovo u ovo zadnje vrijeme — grubio svoju najbolju mušteriju.

— Kako? Zašto? povikne začugjeno i sâm, a obrazi mu pocrvenili od nutanje vatruštine, rumenoga pečujca. Ta idite, molim Vas... ne mislim ja u deriščetu moju Gjurgju... vragoljastu Gjurgju, već ono njezino novorodjenče... he-he-he-ê... ta radi njega nije trebalo toliko galamiti, kada

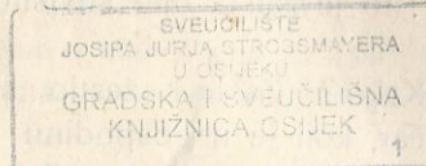
je još ovolišno — Drago Prečajić pokaže teturajući i odmjeri dosta nespretno sa dva prednja prsta na stolu — gledajte: ovako . . . o-va-va-ko-ô . . .

Svi prasnu na to u drugi . . . paklen-ski smijeh i gromorni hihot

— Živio naš Dragoša ! Ži-vi-o-o !

A gospodin Drago Prečajić sve se rastapa od uzbudjenosti i ponovno ih stao uvjeravati, da on ima pravo . . . potpuno pravo.

— Ovako je malo . . . tako malicno.

Nadopuna predgovoru.

Za vrijeme štampanja knjige „Sa slavonske ravni“ počeli su izlaziti „Zapisci sa sela“, uz dojakošnje česko, poljsko i njemačko izdanje, i na slovačkom jeziku u prije-vodu Vladimira Mičáteka u zabavno-poučnom časopisu „Živeni“, kojega uređuje slovačka romanopisateljica Elena Maróthy-Soltészová u Turčianskom sv. Martinu.

Pjesnik i novelista Ivan Vuk-Starogorski priregjuje slovensko izdanje.

Pripominje se, da u ovoj knjizi nijesu ušle sve radnje tamo od god. 1907. do danas, već samo jedan dio.

Preostale izaće u najmanje još dvije sveske, koje će biti po mogućnosti umjetnički oslikane (po narodnim motivima iz Slavonije) od ruku hrvatskih slikara umjetnika poput njemačkog izdanja „Zapisaka sa sela“ (izdalo nakladno društvo „Adria“ u Beču).

SADRŽAJ

DOŠTAMPANO 31. III. 1913.

Umjesto predgovora	-	-	-	-	-	5
Drući život	-	-	-	-	-	10
Ajkica	-	-	-	-	-	29
Ključ	-	-	-	-	-	45
Naš čovo	-	-	-	-	-	53
Tadaja	-	-	-	-	-	56
Dan upjate	-	-	-	-	-	61
Baraber	-	-	-	-	-	65
Ispovijest	-	-	-	-	-	69
Za inad	-	-	-	-	-	73
Bešika	-	-	-	-	-	83
Prvi puta	-	-	-	-	-	87
Ušur	-	-	-	-	-	93
Krstitke	-	-	-	-	-	115
Bor	-	-	-	-	-	123
Svagdana priča	-	-	-	-	-	137
Nadopuna predgovoru	-	-	-	-	-	169

KNJIGA PJESAMA „NOVI ZVUCI“ U TREĆEM
IZDANJU

Netom je doštampano treće izdanje R. F. Magjerovih pjesama „Novi Zvuci“. Uz poznati hrvatski predgovor F. Ž. Miler a dodan je slovenski dra Jos. Tominšeka, koji je radi tehničkih zapreka izostao iz drugoga izdanja. Pjesmama „različnim“ dodano je još četiri najnovijih lirsko-refleksivnih uz posebni ciklus od 31 epigrama, što je — ovako na okupu u zasebnom izdanju — prvi pokušaj u novojoj našoj književnosti. Svaki primjerak (format Langen, orig. uvezano u bijelo i crveno platno sa zlatnim natiskom, opseže XVI + 144 + 62 stranice na finom papiru) providjen je brojem i autorovim potpisom, a glasi na ime naručitelja. Samoj knjizi dodan je pravilnik i popis svih hrvatskih, srpskih i slovenskih književnih društava, časopisa i pothvata književničkih. Pjesme iz „Novih Zvukova“ bile su najprije objelodanjene u „Bekaru“, „Hrvatskoj Smotri“, „Brankovu Kolu“, „Prosvjeti“, „Kolu“ zagrebačke Matice Hrvatske, „Književnom Prilogu“ osjećkoga Kluba hrvatskih književnika i drugdje.